

ANALIZA TEORIJE I PRAKSE EKONOMSKE MISLI NA PRIMJERU REPUBLIKE HRVATSKE

Dražić, Antonio

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:616191>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-04**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

**ANALIZA TEORIJE I PRAKSE EKONOMSKE
MISLI NA PRIMJERU REPUBLIKE HRVATSKE**

Mentor:

Dr.sc. Blanka Šimundić

Student:

Antonio Dražić, 113 2970

Split, rujan, 2017.

SADRŽAJ

1. UVOD	4
1.1. Definiranje problema istraživanja.....	4
1.2. Ciljevi istraživanja.....	4
1.3. Metode istraživanja.....	5
1.4. Struktura rada.....	5
2. POVIJEST EKONOMSKE MISLI.....	6
2.1. Glavna razdoblja i pravci.....	6
2.2. Predstavnici razdoblja i njihova djela.....	7
3. EKONOMSKA SLIKA HRVATSKE, REALNO STANJE, PROBLEMATIČNI SEKTORI.....	9
3.1. Demografsko stanje RH.....	9
3.2. Tržište rada RH.....	13
3.2.1. Privatizacija i rana umirovljenja.....	15
3.2.2. Nezaposlenost mladih, potrebe tržišta za visokoobrazovanom radnom snagom, obrazovni sustav.....	17
3.3. Fiskalna politika i javni dug.....	19
3.4. Liberalizam.....	22
4. KOMPARACIJA S DRUGIM DRŽAVAMA, ANALIZA ALTERNATIVNIH RJEŠENJA.....	26
4.1. Demografija.....	26
4.1.1. Francuski primjer.....	26
4.1.2. Švedski primjer.....	28
4.2. Tržište rada.....	31
4.2.1. Institucionalna i regulatorna ograničenja tržišta rada u Hrvatskoj...31	
4.2.1.1. Izazov otvaranja novih radnih mjesta.....	31
4.2.1.2. Strogi propisi o zaštiti zaposlenja.....	33

4.2.1.3. Visoki troškovi rada.....	34
4.2.2. Irsko tržište rada.....	35
4.3. Fiskalna politika i javni dug.....	38
4.3.1. Rješenja s teorijskog stajališta.....	38
4.3.2. Islandski primjer.....	40
5. ZAKLJUČAK.....	43
LITERATURA.....	44
SAŽETAK.....	46
SUMMARY.....	47

1.UVOD

1.1. Definiranje problema istraživanja

Republika Hrvatska je jedna od rijetkih država čiji je prijelaz iz komandnog u tržišno gospodarstvo te proces privatizacije i ostamostaljenja bio popraćen ratom. Na području istočne i jugoistočne Europe mnogo je država koje su prošle sličnu tranziciju napuštanjem Varšavskog ugovora. Izuzev SSSR-a i njegovih internih odnosa i problema raspadom istočnog bloka što je tema sama za sebe te se ne da sažeti u samo par rečenica, nakon ukidanja socijalizma u Čehoslovačkoj ubrzo je u istoj izglasano ukidanje iste te je tako Čehoslovačka mirnim putem podijeljena na Češku i Slovačku. Na žalost SFRJ i sve države članice nisu bile iste "sreće".

Nakon ratnih zbivanja, stradanja i tragedija slijedio je dug put oporavka za sve, pa tako i za RH. Ipak, može se reći kako je zasigurno bio popraćen osjećajima entuzijazma, nacionalnog ponosa i odvažnosti koji su svoje uporište pronašli u okončanju tisućljetne borbe za samostalnosti koja se konačno obistinila.

Imajući sve to na umu možda je i skromno za reći kako se zasigurno podbacilo u tom naumu. Niska zaposlenost, visoka nezaposlenost, deficit bilance plaćanja dugi niz godina, rast deficita, veliki iznos javnog duga samo su neke od "dijagnoza" Hrvatskog gospodarskog stanja. Navedeno ekonomsko stanje i različita potencijalna rješenja predstavljaju problem istraživanja ovog završnog rada.

1.2. Ciljevi istraživanja

Nadovezujući se na definirani problem istraživanja, može se reći kako je cilj ovog rada (imajući na umu ekonomsko stanje RH):

- iznijeti pravce odabranih teoretskih misli
- iznijeti preporuke i djelovanja pojedinih pravaca u smjeru rješavanja problema s kojima se sureće gospodarstvo RH.

Dodatno analiza povezanosti ekonomske teorije i misli s ekonomskim politikama (i mjerama istih) koja će se provesti na primjeru RH i odabranih država za Benchmarking kako bi se ostvarili prethodno navedeni ciljevi.

1.3. Metode istraživanja

U radu će se koristiti sljedeće metode istraživanja:

- Metoda analize i sinteze
- Metoda indukcije i dedukcije
- Metoda deskripcije
- Povijesna metoda
- Metoda komparacije
- Metoda dokazivanja
- Metoda studije slučaja

1.4. Struktura rada

Rad je strukturiran u 5 poglavlja

Prvo poglavlje je uvod u koji je uključeno definiranje problema istraživanja, ciljevi rada, metode rada i struktura odnosno sadržaj rada

U drugom poglavlju će se prikazati povijest ekonomske misli, sa svojim glavnim razdobljima i pravcima te predstavnicima istih i njihova djela

U trećem poglavlju će se prikazati ekonomska slika Hrvatske, realno odnosno trenutno stanje ekonomije i problematični sektori

U četvrtom poglavlju će se izvršiti komparacije s drugim državama, odnosno Benchmarking u cilju pronaska i analize alternativnih rješenja za probleme u ekonomskom sektoru. Nastojat će se za primjer uzeti države sa sličnim karakteristikama, osim ukoliko to nije moguće, i sve s ciljem ukazivanja na neke konkretne politike koje su se provele i rezultate koje su s vremenom dale.

2. POVIJEST EKONOMSKE MISLI

2.1. Glavna razdoblja i pravci

Dugo vremena je prošlo otkada se prvi put spomenula riječ ekonomija, a tu se čast danas duguje Ksenofontu koji je čak 400 godina prije nove ere istu definirao kao način na koji upravljati kućnim gospodarstvom. (Reić i Mihaljević Kosor, 2011). Zanimljivo je kako čak i danas ta terminologija nalazi uporište u činjenici, da pri izračunu BPD-a rashodovnom metodom, C odnosno potrošnja kućanstava činile su najveći udio u BDP u većini zemalja u svijetu. (Sve do Keynesijanske revolucije u ekonomskoj teoriji kada to njeno mjesto preuzima državna potrošnja ili G).

Preko Platona i njegove podjele stanovnika te političkim pitanjima kojima se bavio (većinom upravljanje polisima), te Aristotela koji je preobličio Platonovu podjelu stanovništva i definirao čovjeka kao političu životinju ("zoon politikon") dolazimo do srednjeg vijeka. Bolje rečeno sve od antičke Grčke pa sve do srednje vijeka nije bilo važnijih pomaka u ekonomskoj misli i teoriji. Čak i u srednjem vijeku ekonomska sfera društvenog života je bila prožeta religijom i kršćanskim idejama s vrlo sporim napretkom pojedinih generacija (ljudi su umirali i rađali se u istim uvjetima). Može se jedino istaknuti Sv. Tomu Akvinskog kao prvog autora ovog razdoblja i jedinog filozofa kojeg priznaje katolička crkva (Reić i Mihaljević Kosor, 2011).

Tek s pojavom merkantilizma označava se početak stvaranja nove teorijske paradigme. Nakon merkantilizma svaka sljedeća paradigma je ustvari kritika na prethodnu paradigmu (u većini slučajeva). Fiziokratizam na merkantilizam; engleska klasična politička ekonomija na merkantilizam i dijelom fiziokratizam; marksizam, utopijski socijalizam i povijesna škola na englesku klasičnu ekonomiju; neoklasična ekonomska teorija na marksizam; keynesijanizam na neoklasičnu ekonomsku teoriju; suvremena neoliberalna ekonomska teorija i čikaška škola političke ekonomije na keynesijanizam.

2.2. Predstavnic i pravaca i njihova djela

Iako se većina spomenutih ne koristi više, odnosno ne može se pomoću njihovih učenja i pretpostavki prikazati, predvidjeti i objasniti današnja kretanja u ekonomiji, neupitno su dala značajan obol te su oblikovali ekonomiju u ono što je znamo danas. Kao što je John S. Mill (1859) kazao „Otkriti svijetu nešto što je za nj izuzetno važno, a o čemu je prije malo znao, dokazati mu da je griješio u nekoj bitnoj točki zemaljske ili duhovne vlasti, jedna je od važnih usluga što ih duhovno biće može činiti svojim bližnjima.“

Rasprave i neslaganja koja su proizašla iz različitih pravaca su joj omogućila da ide dalje, da napreduje. Razlog zašto se neće dublje ulaziti u svaki od pravaca, predstavnike istih te im pripadajuća djela je zato što bi predugo trebalo da se dotakne svih, jer kao što je već rečeno svi su jednako bitni, te to nije fokus ovog rada. Pa čak ni kronologija nije bitna, već je samo s rečenim postavljena podloga za bolje razumijevanje svega, te će se izdvojiti one koji su bitni za ovaj rad, i čiji će se zakoni i citati koristiti.

No prije svega samo valja naglasiti, da nije svaki pravac nastao kao kritika prethodnom ili nekom drugom pravcu. Npr. konstitucionalna politička ekonomija nastavlja se na keynesijanizam te istražuju načine i mehanizme putem kojih će povećati efikasnost i tržišta i političke oblike regulacije istih. Institucionalna ekonomska teorija je pokušala dati odgovor na pitanje imaju li političke i ekonomske institucije utjecaja na društveni razvitak

No bilo je i hibridnih slučajeva s obilježjima više pravaca, kao Samuelsonove neoklasične sinteze koja objedinjuje mikroekonomiju marshallova tipa i makroekonomiju keynesova tipa.

Autori u čijim će djelima, i pravcima koje su predstavljali, ovaj rad naći uporište su već citirani John Stuart Mill i John Maynard Keynes, odnosno engleska klasična politička ekonomija i keynesijanizam.

Razlog zbog kojeg je Mill izdvojen od svojih suvremenika kao jedini predstavnik engleske klasične politike je jer je Millova osnovna preokupacija bila pitanje slobode. Sloboda kao takva je teška za definirati, te ograničenja slobode pojedinca još teža, a da ne govorimo sloboda države i državnih institucija nad pojedincem. Mill je prvi, a moguće i zadnji koji se “pozabavio“ s tim pitanjima, te zaključke koji su doneseni u nekima od njegovih djela, a naročito u „O slobodi“ koja je napisana u 1859. godini ni danas ne nalazi kritike, proširenja i nedovezivanja.

Keynes je naprotiv, uistinu pokrenuo revoluciju u ekonomskoj teoriji. Iz istog razloga je cijeli smjer dobio ime upravo po njemu.

Iako se oko 70-tih godina 20. stoljeća pojavljuju kritike njegovog koncepta od strane tržišnih nostalgičara koji osporavaju mogućnost tržišne regulacije na dugi rok (neoliberalna politička ekonomija u kojoj se reaffirmira ideja liberalizma), glavni tijek ekonomske misli od pedesetih pa sve do danas čini upravo neoklasična sinteza (mikroekonomija marshallova tipa i markoekonomija keynesova tipa kao što se prethodno već kazalo).

“Ekonomija“ koju je napisao Paul Samuelson (1948), koji je ujedno i tvorac ove paradigme, spada u najutjecajnije knjige koje su ikad napisane u području ekonomije. Većina studenata na svim zapadnim sveučilištima se obrazuje upravo prema toj paradigmi i dan danas.

Budući da je cilj ovog rada analiza teorije i prakse ekonomske misli na primjeru RH, izvjesno je da se radi o makroekonomskom aspektu, iz istog razloga je uzet Keynes kao zagovornik državne intervencije na tržištu, no ipak evidentno je kako država nebi trebala imat neograničenu slobodu nad pojedincem te da negdje mora postojat granica, što je upravo ono s čime se Mill iznimno u koštac uhvatio.

3. EKONOMSKA SLIKA HRVATSKE, REALNO STANJE, PROBLEMATIČNI SEKTORI

3.1. Demografsko stanje RH

U standardnoj ekonomskoj teoriji proizvodni se resursi, faktori proizvodnje, definiraju kao rad, kapital i zemlja. U postindustrijskom društvu 20. i 21. stoljeća ljudski faktor, koji je i ranije figurirao kao bitan sastojak ekonomske aktivnosti, afirmira se kao dominirajući čimbenik gospodarskog rasta (Čavrak et al., 2011). No što ako je dominirajućeg čimbenika gospodarskog rasta sve manje? Problem koji se rijetko kad spominje prvi i pretjerano se ne ističe zajedno s ostalima, a diskutabilno je od najveće važnosti.

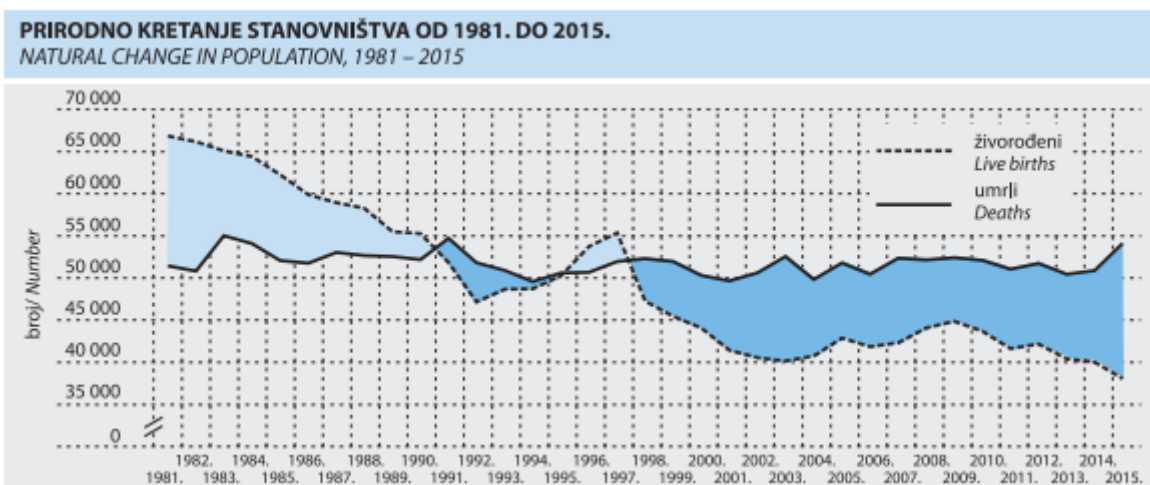
Dinamiku i strukturu populacijskih gibanja oblikuju različiti čimbenici (natalitet, mortalitet, migracije, ratovi). Ukupan broj stanovnika neke države ili naselja, kao najvažniji demografski podatak, rezultat je popisa stanovništva (Čavrak et al., 2011).

Stanovništvo prema popisima stanovništva							Population by censuses	
	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.		
Stanovništvo	4 159 696	4 426 221	4 601 469	4 784 265	4 437 460	4 284 889	Population	
Gustoća stanovništva na 1 km ²	73,6	78,3	81,4	84,6	78,4	75,7	Population density per km ²	
Prosječna starost stanovništva: muškarci	30,53	32,44	33,80	35,37	37,5	39,9	Average age of population Men	
žene	33,26	35,48	37,14	38,71	41,0	43,4	Women	
Očekivano trajanje života: muškarci	64,28	65,65	66,64	68,59	71,1	73,8	Life expectancy: Men	
žene	69,02	72,33	74,15	75,95	78,1	79,9	Women	
Broj kućanstava	1 167 586	1 289 325	1 423 862	1 544 250	1 477 377	1 519 038	Number of households	
Prosječan broj članova kućanstva	3,56	3,43	3,23	3,10	2,99	2,80	Average number of household members	
Broj obitelji	...	1 203 240	1 307 423	1 367 106	1 252 025	1 215 865	Number of families	
Udio nepismenih osoba, %	12,1	9,0	5,6	3,0	1,8	0,8	Share of illiterate persons, %	
muškarci	6,4	4,7	2,5	1,2	0,7	0,4	Men	
žene	17,2	12,9	8,4	4,8	2,8	1,3	Women	

Prirodno kretanje stanovništva						Population natural change	
	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.		
Stanovništvo (procjena sredinom godine), tis.	4 280	4 268	4 256	4 238	4 204	Population, (mid-year estimate), '000	
Rođeni: živorođeni	41 197	41 771	39 939	39 566	37 503	Births: Live births	
mrtvorodeni	145	130	144	150	163	Stillbirths	
Umrli: ukupno	51 019	51 710	50 386	50 839	54 205	Deaths: Total	
dojenčad	192	150	162	199	154	Infants	
Prirodni prirast	-9 822	-9 939	-10 447	-11 273	-16 702	Natural increase	
Brakovi: sklopljeni	20 211	20 323	19 169	19 501	19 834	Marital statistics: Marriages	
razvedeni	5 662	5 659	5 992	6 570	6 010	Divorces	

Slika 1: Ukupno stanovništvo u Hrvatskoj i njegovo prirodno kretanje kroz godine

Izvor: Državni zavod za statistiku, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2016.pdf

Slika 2: Prirodno kretanje stanovništva Hrvatske

Izvor: Državni zavod za statistiku, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2016.pdf

Pod prirodnim kretanjem stanovništva (Pr) podrazumijevamo razliku između rodnosti (N) i smrtnosti (M) (Čavrak et. al., 2011).

Prema DZS¹ stanovništvo Hrvatske se kretalo s pozitivnim prirodnim priraštajem do 1990. Nakon toga kreće razdoblje s negativnim prirodnim priraštajem. Iako je prva polovica 90ih obilježna ratnim zbivanjima, čak i u drugoj polovici trend negativnog prirodnog priraštaja se nastavio (uz iznimku od 1996.-1998.), te isto tako nastavio početkom novog tisućljeća. U razdoblju od 2011. do 2015. svake godine je ostvaren sve veći negativni prirodni prirast, tako da je logično pretpostaviti kako će se taj trend i nastaviti do popisa 2021.

Važno je još naglasiti kako u svim hrvatskim popisima do Drugog svjetskog rata korišteno je načelo tzv. prisutnog stanovništva, dok su popisi nakon Drugog svjetskog rata (službeno od 1971) rezultat koncepcije stalnog stanovništva. Popis stanovništva proveden u Republici Hrvatskoj 2001. oslanja se na metodu prisutnog stanovništva, sukladno napucima EEC-a, EU-a i UN-a, ali preporuke nisu dosljedno provedene. Broj ukupnog stanovništva Republike Hrvatske prema popisu 2001. Bio je 4 437 460, ali u taj broj je uključeno 226 151 osoba s boravištem izvan hrvatskim granica, stoga je stvaran broj stanovnika Republike Hrvatske 2001. bio 4 214 452 (Čavrak et. al., 2011).

¹ https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2016.pdf

Prema jednoj od relevantnih projekcija godine 2031. u Hrvatskoj će biti 3.680.750 stanovnika. Tako će se u odnosu na 2001. broj stanovnika smanjiti za 756.710 ili 17,1% (Akrap, Čipin i Gelo, 2012).

Prirodni priraštaj ili prirodno kretanje stanovništva je samo jedan od mnogih pokazatelja populacijskih gibanja. Količina radno sposobnog stanovništva kao nositelja razvitka je još jedna od njih. Količina radno sposobnog stanovništva se može odrediti promatrajući dobnu strukturu stanovništva.

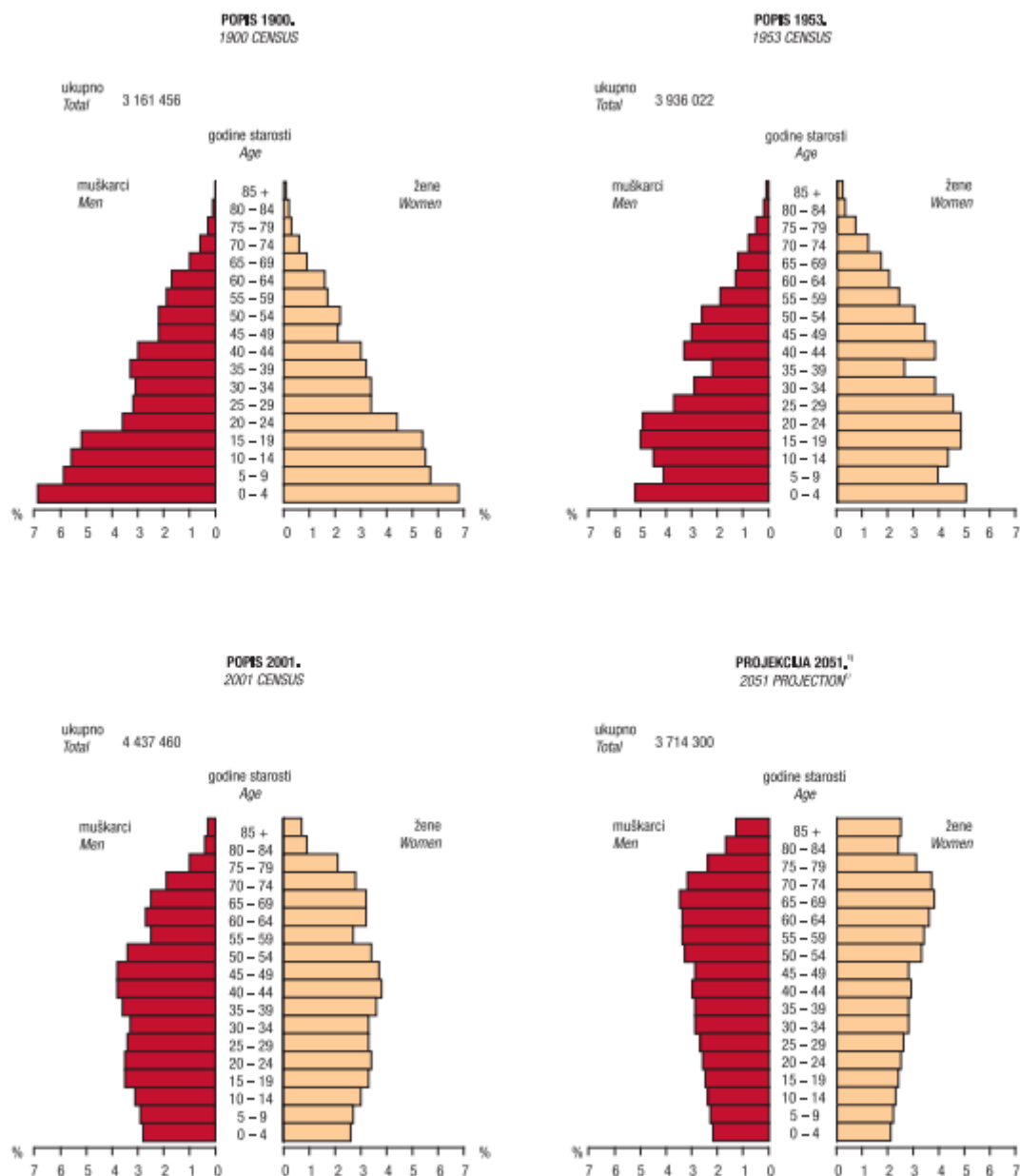
Dobna struktura stanovništva se može podijeliti u 3 skupine:

1. dobni razred 0-14 (predradni kontigent)
2. dobni razred 15-64 (radni kontigent)
3. Dobni razred 65+ (postradni kontigent)

Ovaj se raspon uzima zbog međunarodnih standarda i mogućnosti usporedbe s drugim europskim zemljama. On često nije fiksna, odnosno sklon je promjenama. Brojnost stanovništva mora rasti da bi se stara radna snaga mogla supstituirati novom radnom snagom (Lamza - Maronić i Tokić, 2012: 265).

Problem na koji se nailazi u Hrvatskoj je, da se udio dobne skupine 0-14 u posljednjih 50 godina smanjio za 40%, dok se udio dobne skupine 65+ više nego udvostručio u istom razdoblju. Skupina 0-14 godina bilježi pad, a ta je skupina upravo ona koja će kroz jedno izvjesno vrijeme postati radno sposobna i morati pokriti potrebe za mirovinama i ostalim davanjima treće skupine (Lamza - Maronić i Tokić, 2012: 265 navedeno u Wertheimer – Baletić, 1999: 351).

Dobno spolna struktura stanovništva je usko povezana s prirodnom migracijom (stopom nataliteta i mortaliteta). Visok natalitet (fertilitet) redovito uvjetuje mladu dobnu strukturu i s tim povezano veliki broj djece kao izvor visokog priljeva u radnu dob, dok nizak natalitet uvjetuje relativno visok udio stanovništva u srednjoj dobi, a također i starog stanovništva, uz usku bazu iz koje se regrutiraju novi naraštaji što pristižu u radnu dob (Lamza - Maronić i Tokić, 2012: 265 navedeno u Wertheimer – Baletić, 1999: 351).

Slika 3: Starosna struktura stanovništva Republike Hrvatske kroz godine

Izvor slike: Državni zavod za statistiku, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2011/SLJH2011.pdf

Dobno spolna piramida prema popisu stanovništva iz 2001. godine više nema oblik piramide. Vidljive su velike promjene u strukturi. To znači da bi se moglo dogoditi da brojnost starog stanovništva premaši broj mladog stanovništva. Takva je situacija izuzetno nepovoljna za gospodarstvo i onemogućuje napredak.

Prema projekciji očito je kako 2051. godine, ukoliko se nastavi istim tempom, to i ostvariti.

Razlog je što će buduća bio reprodukcija biti pod snažnim utjecajem starenja stanovništva, kao što se već ustanovilo, no u tome će najveću ulogu imati sužavanje fertilnog kontigenta, posebice mladih žena (20-29 godina), odnosno bit će ih za trećinu manje, pa unatoč mogućim poticajima “neće imati tko rađati“ (Akrap, Čipin i Gelo, 2012). Tako je predfertilni kontigent (0-14 godina) 1900. godine činilo 36,31% stanovništva, a 2001. 17,27%. Posfertilni (50+) se udio u istom razdoblju povećao s 15,2% na 33,99% stanovništva (Čavrak et. al., 2011).

Iako pokazatelji nataliteta i fertiliteta analiziraju istu pojavu, potrebno je diferencirati ova 2 pokazatelja budući da pokazatelji nataliteta kompariraju prirodno kretanje s ukupnim brojem stanovnika iako cjelokupno pučanstvo biološki nemože sudjelovati u reprodukciji. Od pokazatelja fertiliteta razinu plodnosti najbolje opisuje totalna stopa fertiliteta (TFR) koja predstavlja prosječan broj djece koji bi rodila jedna žena u svom fertilnom razdoblju (15-49 godina) (Čavrak et. al., 2011). Iznos TFR-a koji se zahtijeva za obnavljanje generacije iznosi 2,1 (Wertheimer – Baletić, 2005).

U nekim je zemljama među kojima je i Hrvatska, početkom 21. stoljeća totalna stopa fertiliteta pala na nižu razinu od prosječne EU, koja je tad iznosila 1,48, na svega oko 1,3 i manje djece po jednoj ženi u fertilnoj dobi, što se smatra brojkom najnižeg niskog fertiliteta (Wertheimer – Baletić, 2005).

Jedan od problema u Hrvatskoj je što, populacijska politika korespondira životnom standardu države na koju se odnosi. Istraživanja pokazuju veliki raskorak između željenog i ostvarenog broja djece. Prosječno željeni broj djece po ispitanici iznosio je 2,7, a stvarno rođenih je bilo 1,28, što pokazuje nesklad između želja i mogućnosti. To nas dovodi do zaključka da bi možda u Hrvatskoj bilo puno više djece da su uvjeti života bolji (Lamza - Maronić i Tokić, 2012: 268, navedeno u Črpić i Koračević, 2000: 345).

3.2. Tržište rada

U primitivnim gospodarstvima rad je bio jedini izvor vrijednosti. U predindustrijskim ekonomijama zemlja je bila najvažniji proizvodni čimbenik. Industrijalizacijom, razvojem strojeva, tvornica i sl. kapital uzima primat. Tercijarizacijom i razvojem društva znanja čovjek ponovo postaje najbitnija karika u procesu proizvodnje. Radnik poduzeću omogućuje stvaranje konkurentnih prednosti, te kao takav postaje najvažniji u proizvodnji. U svim kapitalističkim gospodarstvima najmanje 2/3 nacionalnog dohotka predstavljaju plaće (Čavrak et. al., 2011).

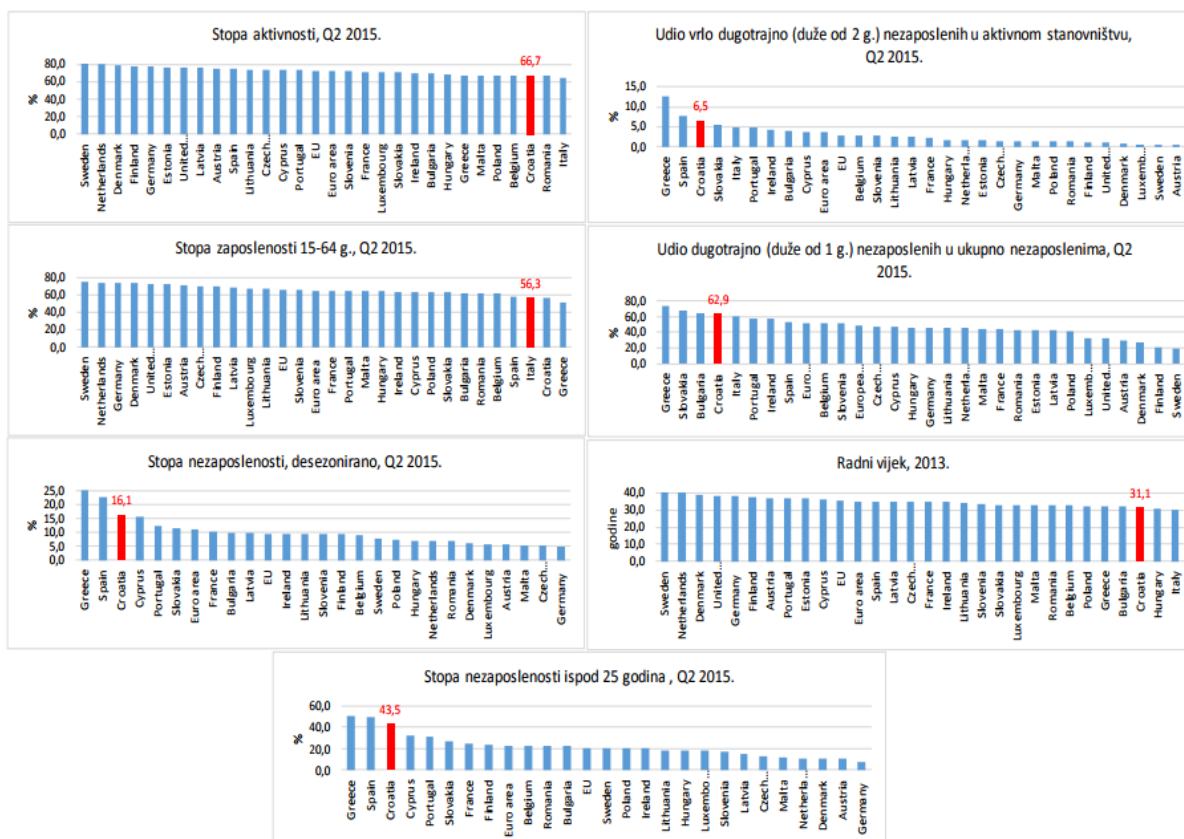
S obzirom na to da svaki proizvodni čimbenik prima naknadu u skladu sa svojim doprinosom stvaranju nove vrijednosti, lako se može zaključiti da je rad dugoročno najznačajniji čimbenik u gospodarstvu. Zaposlenost i proizvodnost rada bitno određuju proizvodne mogućnosti gospodarstva. Visina, kretanje i distribucija plaća bitno određuju standard stanovništva, agregatnu potražnju za proizvodima, ali i troškove poslovanja a time i konkurentnost gospodarstva. Zato je to područje od posebnog interesa za nositelje ekonomske politike, te je tržište rada na osobit način regulirano i na njemu su uspostavljene specifične institucije (Čavrak et. al., 2011).

Trenutno stanje hrvatskog tržišta rada otkriva dosta nepovoljnu strukturu, ali i nezadovoljavajuću dinamiku promjena, i kad ga se uspoređuje s ostalim članicama EU, i kad se uspoređuje sam sa sobom u vremenskoj dinamici.

Prema podacima iz drugog kvartala 2015. godine usporedi li se aktualno stanje osnovnih značajki hrvatskoga tržišta rada sa stanjima pokazatelja tržišta rada ostalih članica Europske unije, činjenice govore da se Hrvatska nalazi među trima najlošije rangiranim članicama prema sedam osnovnih pokazatelja tržišta rada:²

- stopi nezaposlenosti
- stopi zaposlenosti
- stopi aktivnosti stanovništva
- udjelu dugotrajno nezaposlenih
- udjelu vrlo dugotrajno nezaposlenih
- prosječnom trajanju duljine radnog vijeka
- stopi nezaposlenosti mladih

² <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada-nezaposlenost-mladih-obrazovanje-radni-vijek-final-12201557b6ebf8a8c13.pdf>

Slika 4: Sedam osnovnih pokazatelja tržišta rada

Izvor: HGK, <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada-nezaposlenost-mladih-obrazovanje-radni-vijek-final-12201557b6ebf8a8c13.pdf>

Promatrajući grafove nedvojbeno je kako je uopće nepotrebno analizirati pokazatelje pojedinačno da bi se zaključilo kako je Hrvatska uistinu jedna od uvjerljivo najgorih što se tiče osnovnih pokazatelja tržišta rada. Naime, ne može se smatrati pukom slučajnošću što je po svakom pokazatelju “brončana“, a sveukupno samo Grčka ima lošije pokazatelje te kao izrazit “rival“ se pokazala i Španjolska. Iako svaki od ovih pokazatelja ima svoje posebnosti i zanimljivosti, te razloge zašto se u određenom razbolju kreće u određenom smjeru, previše prostora i vremena bi se izgubilo analizirajući ih posebno. Smatrajući kako svaki od njih pronalazi uporište u nekoliko sljedećih fenomena, isto će se pokušati dokazati te će se kratko i spomenuti neke od pokazatelja.

3.2.1. Privatizacija i rana umirovljenja

Kao što se već kazalo, Hrvatska je jedna od zemalja koja je početkom 90-ih prilikom prelaska iz komandnog u tržišno gospodarstvo prošla kroz proces privatizacije. Danas sa sigurnošću se može reći da je ista provedena krnje odnosno djelomično. Neki bi čak i rekli nepotpuno i loše.

Problem u privatizaciji poduzeća, te gubitak tržišta u bivšoj zajedničkoj državi i zemljama Istočne Europe, povećanje rizika i smanjenje mogućnosti financiranja dovelo je do pada investicija ispod razine amortizacije. Sve je to dovelo do naglog smanjivanja potražnje za radom i velikog pada zaposlenosti i to čak za trećinu, odnosno 500 000 radnih mjesta. (Čavrak et. al., 2011).

Tijekom 90-ih i dalje su se gasila nedovoljno uspješna poduzeća, a rast plaća bio je brži od proizvodnosti, pa se nastavlja smanjivanje broja zaposlenih. Tek od 2001. dolazi do značajnijeg i trajnijeg rasta potražnje za radom, velikih investicija i bržeg porasta proizvodnosti od rasta plaća, što je dovelo do povećanja zaposlenosti sve do zastoja u uvjetima globalne krize na kraju desetljeća (Čavrak et. al., 2011).

Ti se učinci (privatizacije) osjećaju i danas kroz stvorenu visoku bazu umirovljenika koja, uz izostanak kompenzacijskog rasta aktivnog stanovništva (kojeg ograničavaju već spomenute demografske značajke), predstavlja stalni pritisak na mirovinski sustav. Praksa prijevremenog umirovljenja aktualna je i danas (potencirana i višegodišnjom ekonomskom krizom), a na nju je Hrvatsku upozorila i Europska komisija (u veljači 2015.) ocjenivši Hrvatsku kao jedinu koja nije ništa učinila kako bi smanjila “privlačnost“ odlaska u prijevremenu mirovinu.³

KORISNICI MIROVINA KOJI SU PRAVO NA MIROVINU PRVI PUTA OSTVARILI U TEKUĆOJ GODINI

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Starosna	13.327	16.330	17.252	17.960	18.235
Prijevremena starosna	17.695	13.384	13.553	15.684	18.023
UKUPNO novih korisnika	50.247	50.455	47.459	48.761	51.526
Udio prijevremene starosne u ukupnom (%)	35	27	29	32	35

Slika 5: Novi korisnici mirovina od 2010. do 2014. godine

Izvor: HZMO, obrada HGK <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada-nezaposlenost-mladih-obrazovanje-radni-vijek-final-12201557b6ebf8a8c13.pdf>

³ <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada-nezaposlenost-mladih-obrazovanje-radni-vijek-final-12201557b6ebf8a8c13.pdf>

Prema podacima HZMO-a, u 2014. godini je od ukupno 51,5 tisuća osoba koje su stekle pravo na mirovinu, 18 tisuća osoba u mirovinu otišlo pod uvjetima prijevremene mirovine što je više od trećine (35 %) te više nego prethodnih godina i u udjelu i u apsolutnom izrazu. U posljednjih je pet godina prosječno godišnje pod uvjetima prijevremene starosne mirovine odlazilo 15,7 tisuća osoba, dok je pod uvjetima pune starosne mirovine u mirovinu odlazilo prosječno tek oko tisuću osoba više – prosječno godišnje 16,6 tisuća.⁴

3.2.2. Nezaposlenost mladih, potrebe tržišta za visokoobrazovanom radnom snagom, obrazovni sustav

Na prvi bi se pogled moglo zaključiti kako bi ranije umirovljenje trebalo otvoriti veće mogućnosti zapošljavanja mladih ljudi koji se uključuju na tržište rada. No, podaci pokazuju da Hrvatska ima izuzetno visoku stopu nezaposlenosti mladih, koja pokazuje da je trenutno gotovo svaka druga mlada osoba (starosti ispod 25 godina) koja sudjeluje aktivno na tržištu rada, nezaposlena. Naravno da je ovako visoka stopa u korelaciji s visokom općom stopom nezaposlenosti, no podatak o stanju nezaposlenosti mladih u godinama prije krize otkriva da je i tada ona bila značajno visoka te jednako tako među najvišima u usporedbi s tadašnjim članicama EU. 2008. godine je svaka četvrta mlada osoba imala status nezaposlenog, a nešto lošiji pokazatelj je imala samo Španjolska.⁵

Udio zaposlenih s visokom stručnom spremom u ukupnom broju zaposlenih kontinuirano raste, a povećan je i u kriznim godinama od 2008. do 2014. godine (sa 17 % do 21,6 %; 25 200 apsolutno s naglaskom da je to jedina kategorija u kojoj je zabilježeno apsolutno povećanje zaposlenih u spomenutom razdoblju). Jednostavnim zbrajanjem to bi trebalo značiti da se u radno aktivnom stanovništvu povećava broj visokoobrazovanih osoba. S druge strane, stanje registriranih nezaposlenih osoba na Hrvatskom zavodu za zapošljavanje pokazuje da se i u strukturi nezaposlenih povećava udio visokoobrazovanih: od 2008. godine se njihov udio povećao s 4 na 7 %, a apsolutno za 19,5 tisuća.⁶

⁴ <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada-nezaposlenost-mladih-obrazovanje-radni-vijek-final-12201557b6ebf8a8c13.pdf>

⁵ <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada-nezaposlenost-mladih-obrazovanje-radni-vijek-final-12201557b6ebf8a8c13.pdf>

⁶ <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada-nezaposlenost-mladih-obrazovanje-radni-vijek-final-12201557b6ebf8a8c13.pdf>

Iz ovakvih bi se podataka dalo zaključiti da, s jedne strane, tržište sve više zahtijeva visokoobrazovanu snagu, no s druge strane, opet postoji značajan višak visokoobrazovanih koje tržište ne apsorbira, što pretpostavlja nekompatibilnost ponude i potražnje na tržištu rada odnosno obrazovanja radne snage u području visokog obrazovanja s potrebama poslodavaca.

Od 2008. do 2014. godine, u doba snižene gospodarske aktivnosti, značajno je rastao broj slobodnih radnih mjesta (traženih radnika) iz roda zaposlenja “znanstvenici/inženjeri/ stručnjaci“. U posljednje tri godine prosječno godišnje su poslodavci na HZZ-u tražili 40,7 tisuća osoba iz spomenutog roda zaposlenja, dok je tijekom prethodne tri godine prosjek bio na razini od znatno nižih 26 tisuća. Štoviše, rod zanimanja znanstvenici / inženjeri / stručnjaci u 2013. i 2014. godini bio je najtraženiji rod zanimanja, više od uslužnih i jednostavnih zanimanja koja su prije krize bile najtraženija. No, uz rast potražnje za radnom snagom iz roda zanimanja znanstvenika/inženjera/stručnjaka, rastao je i broj nezaposlenih iz istog roda zanimanja (za 14,5 tisuća od 2008. do 2014. godine).⁷

Nema dvojbe da je hrvatsko tržište rada opterećeno strukturnim manjkavostima, pri čemu značajnu polugu predstavlja obrazovni sustav odnosno njegovo (ne)zadovoljavanje potražnje na dinamičnom tržištu rada.⁸

Razvoj i tehnološki napredak grade veću potrebu za visokoobrazovanom radnom snagom koju stoga tržište rada i lakše apsorbira. To pokazuju podaci o rastućem udjelu visokoobrazovanih u ukupnom broju zaposlenih te o bržoj i većoj zapošljivosti visokoobrazovanih u odnosu na niže obrazovane osobe iz kontingenta nezaposlenih prijavljenih na Hrvatski zavod za zapošljavanje. No, paralelno s time, postoji i visoka te rastuća razina nezaposlenosti i u ovom dijelu radne snage koja sugerira postojanje nekompatibilnosti obrazovnog sustava u sferi visokog obrazovanja i dinamičnih potreba tržišta rada. Obrazovni je sustav trom i kompliciran, te ne slijedi dinamične zahtjeve poslodavaca. Sveukupno postoji 1 351 studijskih programa (do 2015. godine), od čega najviše onih iz područja društvenih znanosti, unutar kojeg najviše iz područja ekonomije (čak 180).⁹

⁷ <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada-nezaposlenost-mladih-obrazovanje-radni-vijek-final-12201557b6ebf8a8c13.pdf>

⁸ <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada-nezaposlenost-mladih-obrazovanje-radni-vijek-final-12201557b6ebf8a8c13.pdf>

⁹ <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada-nezaposlenost-mladih-obrazovanje-radni-vijek-final-12201557b6ebf8a8c13.pdf>

Slika 6: Broj studijskih programa u Hrvatskoj

Izvor: HGK, <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada-nezaposlenost-mladih-obrazovanje-radni-vijek-final-12201557b6ebf8a8c13.pdf>

Taj problem strukturne i sustavne prirode veliki je ograničavajući faktor poboljšanja odnosa kontingenata na hrvatskom tržištu rada, ali i uteg gospodarskom razvoju te rezultira visokom strukturnom nezaposlenošću. Ujedno će i dugoročno onemogućiti dosezanje prirodne stope nezaposlenosti (NAIRU-non accelerating inflation rate of unemployment – najniža stopa nezaposlenosti pri kojoj nema pritiska na nadnice i inflaciju) odnosno dosezanje jednog od makroekonomskih ciljeva, a to je stanja pune zaposlenosti (stanje u kojem ne postoji nedobrovoljna nezaposlenost ili je tek minimalna).¹⁰

3.3. Fiskalna politika i javni dug

Kada je J.M. Keynes 1936. godine objavio svoje djelo “Opća teorija zaposlenosti, kamata i novca“ državna potrošnja vlade SAD-a iznosila je 7% ukupnog američkog outputa. Danas iznosi oko 40% (Reić i Mihaljević Kosor, 2011), točnije 37,6% od ukupnog BDP-a prema posljednjim raspoloživim podacima iz 2015. godine.¹¹

Keynes smatra da ponuda ne može sama sebi stvoriti dostatnu potražnju (J.B. Say; laissez fair, laissez passer), te smatra kako se izjednačavanje ponude i potražnje može samo stvoriti uz državnu intervenciju.

¹⁰ <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada-nezaposlenost-mladih-obrazovanje-radni-vijek-final-12201557b6ebf8a8c13.pdf>

¹¹ <https://data.oecd.org/gga/general-government-spending.htm>

Pod državnom intervencijom podrazumijeva se alokacija (financiranje ponude javnih dobara i usluga) i distribucija (preraspodjela dohotka i bogatstva u granicama društvene prihvatljivosti) (Čavrak et. al., 2011), državnih prihoda (različiti porezi i socijalni doprinosi) s ciljem postizanja odgovarajuće stope privrednog rasta.

Danas se u vrijeme visoke nezaposlenosti i recesije, gotovo uvijek preporuča povećanje državne odnosno javne potrošnje (u cilju stabilizacije gospodarstva (Čavrak et. al., 2011)).

Javna potrošnja u RH se financira preko tri razine:

1. Državni proračun
2. Izvanproračunski fondovi
3. Proračun lokalnih jedinica

Konsolidirani proračun opće države je rezultat konsolidacije ovih triju razina (Čavrak et. al., 2011).

Budući da je državna potrošnja glavni instrument fiskalne politike, a javni dug je skoro pa sinonim duga opće države odnosno proračuna opće države, povezanost fiskalne politike, državne potrošnje i javnog duga je očita.

Ovisno o tome duguje li država vjerovnicima u zemlji ili inozemstvu, razlikuju se domaći i inozemni dug. Potrebno je razlikovati proračunski deficit od javnog, odnosno državnog duga. Proračunski deficit je tijek (kretanja kroz različita razdoblja, najčešće godine), a javni dug stanje (u jednom trenutku, odnosno na određeni dan) (Čavrak et. al., 2011).

Javni dug u svojoj biti predstavlja kumulativ dosadašnjih proračunskih deficita, stoga na određeni način predstavlja sumar vođenja fiskalne politike.¹²

Kada se radi o Republici Hrvatskoj, ne mora se ići previše unatrag. Iako se Hrvatska osamostalila 1991. godine, prvi podatci s kojima je moguće usporediti javni dug danas su iz 2000. godine. Naime, uslijed ostamostaljenja i u vrijeme ratnih zbivanja Hrvatska je u nemogućnosti zaduživanja jer još uvijek nije međunarodno priznata, te predstavlja vrlo rizično ulaganje s obzirom na rat, te je i tako ostalo sve do 1996. godine.

¹² <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada-nezaposlenost-mladih-obrazovanje-radni-vijek-final-12201557b6ebf8a8c13.pdf>

Hrvatska se mogla samo osloniti na zaduživanje na domaćem tržištu, odnosno na štednju stanovništva te poduzeća i banke u domaćem sektoru.

Razlog zaduživanja je naslijeđivanje dijela duga SFRJ raspadom države i financiranje rata, te nemogućnost povlačenja gotovog novca i pristup deviznom tržištu nakon ljeta 1990. što je označavalo i raspad države u monetarnom smislu.

Tako se već 1991. godine izdaju obveznice stare devizne štednje; 1993. godine na to se nadovezuju obveznice za obnovu, a do 1996. obveznica Agencije za restrukturiranje banaka zbog deficita u bankarskom sektoru.¹³

Nakon preuzimanja obveza prema 15 država vjerovnica Pariškoga kluba u ožujku 1995. godine u iznosu od 1.086.900.000 USD i prema bankama članicama Londonskoga kluba u 1996. godini, u ukupnom iznosu od 1.462.222.000 USD, ukupan javni dug RH u 1996. godini narastao je na oko 30% bruto domaćeg proizvoda.¹⁴

No kao što se već naglasilo sve do 1999. godine ne zna se pravi iznos javnog duga države, što nije ni iznenađujuće uslijed ovih pomalo konfuznih događaja. Tek kada je napravljena cjelovita analiza stvorenih, a neplaćenih obveza države, utvrđeno je kako ustvari postoji 9,6 milijardi kuna nepodmirenih obveza. Stoga metodološki usporediva serija podataka o javnom dugu Hrvatske obuhvaća podatke od 2000. godine do danas.

Prema podacima, javni je dug od 1999. godine do 2014. godine povećan za 231,1 milijardu kuna ili za gotovo šest puta, pri čemu je udio javnog duga u BDP-u narastao sa 29,1% na 85,0%. Prosječan godišnji rast javnog duga u promatranih petnaest godina iznosio je 12,4%. Riječ je o izrazito visokoj i kontinuiranoj dinamici rasta pri kojoj je u čak deset godina bilježen dvoznamenkasti rast (najviši u 2000. godini, kada je dosegao 27,5%, te na vrhuncu djelovanja krize u 2009. i 2010. godini, kada je iznosio 17,6%).¹⁵

Prema podacima HNB-a¹⁶, javni dug Hrvatske je krajem svibnja 2015. godine iznosio 285 milijardi kuna, što je 4,8 milijardi manje nego u svibnju 2014. godine. Rezultat toga je kontinuirani pad javnog duga, koji počinje u prosincu 2014. i traje čitav prvi kvartal.

¹³ <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada-nezaposlenost-mladih-obrazovanje-radni-vijek-final-12201557b6ebf8a8c13.pdf>

¹⁴ <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada-nezaposlenost-mladih-obrazovanje-radni-vijek-final-12201557b6ebf8a8c13.pdf>

¹⁵ <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada-nezaposlenost-mladih-obrazovanje-radni-vijek-final-12201557b6ebf8a8c13.pdf>

¹⁶ <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/opca-drzava/dug-opce-drzave>

Povijesno gledajući to nije jedini primjer pada javnog duga. on je još zadilježen u razdoblju od 2006. do 2008. godine, nakon čega uslijed gospodarske krize javni dug Hrvatske počinje ponovno rasti.

No unatoč nadanjima i početnoj euforiji i novim prognozama pada takav trend nije nastavljen, te prema najnovijim podacima HNB-a¹⁷ javni dug Hrvatske već u prvom kvartalu 2017. iznosio 300,14 milijardi kuna što predstavlja 86,4% BDP-a i do sad je rekordan iznos javnog duga. Ministar Marić navodi kako je ovo samo “privremeni pokazatelj“, te kako se Hrvatska zadužila kako bi platila iznos starog duga koji je imao dospijeće u 2017. godini te kako će se trend smanjivanja javnog duga nastaviti.

3.4. Liberalizam

„Predmet ove rasprave nije takozvana sloboda volje, tako nesretno suprostavljena pogrešno nazvanom nauku o filozofskoj nužnosti, nego građanska ili društvena sloboda: priroda i granice vlasti koju društvo može legitimno vršiti nad pojedincem“ (Mill, 1859).

Već u prvoj rečenici svog djela „On liberty“ (prevedeno „O slobodi“) Mill daje na znanje kako značenje slobode nipošto ne izjednačava s slobodom volje ili slobodom samočinjenja i ophođenja. Slobodu formalno ipak ne definira, no u više navrata navodi što sloboda je, što podrazumijeva pod slobodom, i što ona nipošto nije.

Pitanje slobode naziva rjetko razloženim i raspravljanim, ali upozorava na njenu beskonačnu prikrivenu prisutnost, koja u sebi nosi životno pitanje budućnosti. On pitanje slobode smatra tako starim da je od davnina djelilo čovječanstvo, no naglašava kako napretkom i ulazom u civilizirano doba ljudskog roda zahtjeva temeljno i drukčije raspravljanje.

Slobodu naziva borbom između pojedinca i autoriteta, pod njom podrazumijeva zaštitu od tiranije političkih vladara i možda je upravo zato prvo nazvao građanskom i društvenom, želeći upravo ukazati kako ona pripada svakom pojedincu i svakom članu društva, beskonačno i bezuvjetno, a ne samo vladarima i provoditeljima svoje volje.

Danas se živi u vremenu gdje su vladajući izjednačeni s narodom, gdje su ustanovljena ustavna ograničenja te uspostavljena određena tijela za koje se pretpostavlja da zastupaju interese naroda. No i danas je potrebno podsjetiti vladajući i vladane o slobodama i pravima pojedinca.

¹⁷ <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/opca-drzava/dug-opce-drzave>

Citirajući Milla (1859): „Sada je zamijećeno da takve fraze kao “samouprava“, i “vlast ljudi nad samim sobom“, ne izražava pravo stanje stvari. “Narod“ koji vrši vlast nije uvijek identičan s narodom nad kojim se vrši vlast, a “samouprava“ o kojoj se govori nije vlast svakoga nas samim sobom, već ostalih nad svakim.“

Mill s ovim želi reći kako onaj dio najaktivnijeg ili najbrojnijeg dijela naroda, ili onih koji su prihvaćeni kao većina može željeti tlačiti jedan dio naroda, te upozorava kako protiv toga valja biti jednako oprezan kao protiv bilo kakve zloupotrebe vlasti.

Umjesto prelaska na glavnu tezu, Mill se ograničava na određene razine u kojima kirurški disecira pitanje slobode:

1. Slobodu mišljenja i raspravljanja
2. O individualnosti kao jednom od elemenata blagostanja
3. O granicama društvenog autoriteta nad pojedincem
4. Primjene slobode

Iako sve razine nose određeni značaj, neupitno je kako su “prva i treća“ nekako najzanimljivije, a i najvažnije. Za individualnost Mill navodi kako je korisno isto kako ljudi imaju različita mišljenja, da se okušaju u različitim stilovima života, te kako je individualnost jedan od prvih uvjeta ljudske sreće i upravo glavni uvjet ličnog i društvenog napretka. Što se tiče primjena slobode, tu opisuje posebne slučaje poput, što ako osoba želi sama sebi nauditi, te druge različite primjere u kojima pokušava razgraničiti ustvari zastupljenost prvih triju razina te njihove granice (što mogu biti predmet neke druge rasprave).

No i općenito, liberalizam kao politička filozofija, a ne samo Millov liberalizam, je ideja koja je zasnovana na idejama slobode i jednakosti. Liberali generalno podržavaju slobodu govora, slobodu štampe, slobodu vjeroispovjesti, slobodno tržište, građanska prava, demokratsko društvo, sekularnu vladu, ravnopravnost spolova i međunarodna suradnja.

Iako bi svaka moderna i civilizirana država trebala njegovati i prakticirati navedeno, pa tako i Hrvatska, danas to i nije uvijek slučaj.

Nekoliko je instanci koje možemo nazvati upitnima što se tiče ispoštivanja tih sloboda, a nekolicina ih je čak povezana s ulaskom Hrvatske u Europsku Uniju.

Sve ima svoje dobro strane i loše, pa tako i ulazak Hrvatske u EU. No ipak, objektivno gledajući, kad bi se reklo kako loše strane nikad nisu iznesene, to bi bilo blago rečeno. Ne

samo da su svi političari bili za ulazak RH u EU, već ni u medijima nije bilo ni traga onima koji su za to bili protiv. Isti oni političari, koji predstavljaju toliko različite različite struje misli, da se svaki dan raspravljaju i razapinju međusobno. Isti oni mediji i štampa koja bi prva trebala istinito i objektivno izvještavati, gledati na obe strane “medalje“ i upozoravati javnost na moguće opasnosti i prevare.

Jedina osoba koja je komentirala ovakvu situaciju Hrvatskih pregovora sa EU je europski parlamentarac Nigel Farage¹⁸, koji pripada britanskoj stranci zvanoj UKIP (United Kingdom Independence Party). Danas već bivši parlamentarac (budući da je Brexitom Velika Britanija napustila eurozonu) u svom je obraćanju u EU parlamentu u studenom 2011., nedugo prije referenduma o pristupanju Hrvatske EU (22.siječnja 2012. godine), rekao kako je posjetio Hrvatsku kako bi saznao odvija li se fer nacionalna kampanja, odnosno odvija li se debata o ulasku Hrvatske u EU. U svom govoru otkriva kako je saznao da EU radi sve kako bi “podmitila“ političku klasu u Hrvatskoj. 320 milijuna u vidu Pre-accession Assistance (IPA), te milijun eura za reklamnu kampanju u kojoj kazuju kako je EU jedina nada za Hrvatsku smatra upravo tim. Uz još mnogo primjedbi s podsmijehom na licu navodi kako ne postoji slobodna štampa u Hrvatskoj, te kako je nagrada od 10 000 kuna ponuđena onome koji nađe jedan novinski članak u kojem se navodi kako ulazak Hrvatske u EU nije prava opcija za Hrvatsku (dobitnika nije bilo).

Slagali se ili ne slagali s gospodinom Farageom njegovo mišljenje kao takvo je jedinstveno, neprocjenjivo i neotuđivo.

A u prilog njegovom argumentu ide činjenica da je Ustav RH mijenjan 30. travnja 2010. godine. Promjenom su ublaženi uvjeti za donošenje referendumske odluke, radi članstva u EU.

Kao druge instance može se navesti neprovođenje Zakona o sportu, s kojim bi se konačno moglo stati na kraj provođenju samovolje u Hrvatskom nogometnom savezu, pa tako i hrvatskom nogometu, te bi se definirali kriteriji raspodjele javnih sredstava za sport, transparentan rad i financiranje sportskog saveza itd.

Općenito cijela ta situacija u kojoj se na navijače gleda kao državne neprijatelje broj jedan, kad RH trenutno ima puno većih problema, na što i ovaj rad sam ukazuje.

¹⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=UGA5SsrfJkE>

Isto tako slični pokušaji razmatranja donošenja Zakona o navijačima, kao aneks Zakonu o suzbijanju nereda na športskim natjecanjima prema kojemu bi se navijačima van stadiona i sportskih zbivališta sudilo ne prema društvenim zakonima već prema Zakonu o suzbijanju nereda na športskim natjecanjima.

Prema tom zakonu ukoliko bi osoba koja je registrirana kao navijač koristila pirotehnička sredstva izvan sportskih događališta (vjenčanja itd.) bila bi kažnjena kao da je to bilo na sportskom natjecanju. Donošenjem ovakvog zakona bi se s navijačima postupalo kao s građanima trećeg reda. Slagali se ili ne slagali s nečijim mišljenjem i postupanjem, zakon bi trebao biti jednak za svakoga, te bi se svakoj osobi prema tome trebalo osigurati fer i pravedno suđenje.

Još se može navesti kako ,iako su prava LGBT osoba u Hrvatskoj proširena u posljednjim godinama, LGBT osobe se još uvijek mogu suočiti s pravnim ograničenjima u odnosu na ostale osobe (Promjenom Ustava 2013. godine brak je definiran kao zajednica muškarca i žene).

4. KOMPARACIJA S DRUGIM DRŽAVAMA, ANALIZA ALTERNATIVNIH RJEŠENJA

4.1. Demografija

Oslanjajući se na rad Alice Wertheimer Baletić (2005.), priznate ekonomistice i akademkinje, te njen rad na području demografije, za komparaciju će se uzeti 2 reprezentativna primjera u vidu Francuske i Švedske.

Izostavljajući značenje i efikasnost eksplicitne i implicitne populacijske politike, kako oni predstavljaju digresivne pojmove i nevažni su za bit ovog rada, dolazi se do 2 razloga zbog kojeg su Francuska i Švedska izabrane kao primjer a prema Wertheimer Baletić oni su:

1. Obje zemlje imaju relativno dugu tradiciju u bavljanju problemima stanovništva
2. Francuska je zemlja u kojoj se ukupni porast stanovništva formira pod dominantnim utjecajem prirodnog prirasta, dok se u Švedskoj isti formira pod dominantnim utjecajem pozitivnog migracijskog salda (viška imigracije nad emigracijom)

4.1.1. Francuski primjer

Sustav mjera pronatalističke politike Francuske u drugoj polovici 20. stoljeća, od 1946. godine do kraja 20. stoljeća i prvih godina 21. stoljeća, obuhvaća sljedeće mjere: progresivne dječje doplatke ovisno o broju djece, razne jednokratne obiteljske dodatke, rodni i roditeljski dopust (koji mogu koristiti oba roditelja), roditeljske naknade, odgovarajuću (za mlade ljude s djecom) poticajnu stambenu i kreditnu politiku, sveobuhvatnu zdravstvenu zaštitu majke i djeteta, diferencirano oporezivanje dohotka ovisno o broju djece u obitelji, diferenciranu politiku cijena u pogledu određenih proizvoda za djecu, fleksibilno radno vrijeme za majke s djecom do određene dobi (Wertheimer – Baletić, 2005).

Tu je i niz drugih materijalnih i nematerijalnih povlastica i olakšica povezanih uz broj djece, kao što su novčane olakšice u prometu, bonusi pri kupnji mnogih proizvoda namijenjenih djeci različitih uzrasta, jednokratna novčana naknada pri rođenju djeteta, povlastice za prisustvo raznim kulturnim i sportskim priredbama, itd. (Wertheimer – Baletić, 2005).

U literaturi se često naglašava značenje francuskog sustava raznih obiteljskih dodataka posebno dječjih doplataka, za porast nataliteta naročito u prvim desetljećima nakon Dugog svjetskog rata (Wertheimer – Baletić, 2005).

Mnogi francuski demografi smatrali su da je sustav obiteljskih dodataka imao pozitivan učinak na porast nataliteta. Među njima posebno je Alfred Sauvy naglašavao da široki spektar tih dodataka nije “proizveo“ više obitelji s većim brojem djece, ali je poticajno djelovao na rođenje drugog i trećeg djeteta, jer je omogućio parovima da imaju onaj broj djece koji su željeli imati i prije nego je taj sustav zakonski stupio na snagu. (Sauvy, 1958 navedeno u Wertheimer – Baletić, 2005).

Za suvremeno razdoblje važna je 1985. godina, kada je započeta kampanja pod geslom “Otvorimo Francusku djeci“, kojoj je cilj bio stvaranje prijateljskog odnosa i okružja prema djeci i s tim u vezi povećanje broja izgrađenih igrališta i parkova za djecu, posebnih tj. specijaliziranih vrtića, predškolskih vrtića i drugih specijaliziranih edukativnih igraonica. Neposredan cilj te kampanje bio je stvoriti uvjete da se među stanovništvom učvrsti reprodukcijaska norma od troje djece u obitelji. (UN, Economic Commission for Europe 1993, 1998; Prioux, 2002 navedeno u Wertheimer – Baletić, 2005).

Još 1960. godine totalna stopa fertiliteta u Francuskoj bila je za europske prilike znatno iznad razine potrebne za obnavljanje stanovništva i iznosila je 2,73; u 1965. je porasla na 2,84, u 1970. je smanjena na 2,48, a u 1974. godini bila je na razini generacijskog obnavljanja (iznosila je 2,11). Nakon 1975. godine pa sve do 1995., totalna stopa fertiliteta je dalje, uz povremene remisije, pokazala prosječni trend postupnog opadanja: u 1975. iznosila je 1,93, u 1980. 1,95, u 1985. 1,81, da bi u 1990. iznosila 1,78, a u 1995. godini pala na svoju najnižu razinu i iznosila 1,71 (Wertheimer – Baletić, 2005).

Takav trend prosječnog opadanja te stope rezultanta je nekoliko relevantnih čimbenika:

1. produženog školovanja odnosno dužeg studiranja uz sve veći obuhvat djevojaka
2. povećanja zaposlenosti žena izvan kuće, pod režimom određenog radnog vremena
3. kasnije prosječne dobi ulaska u brak i kasnije prosječne dobi rođenja prvog djeteta (koja je u 1975. iznosila 24,5 godina, a u 1995. godini 28,1 godinu)
4. divergentnog kretanja specifičnih stopa fertiliteta prema dobi, odnosno smanjenja fertiliteta u dobi do 30 godina, a povećanja istog u dobi iznad 30 godina, s tim da veći

fertilitet u kasnijoj dobi nije kompenzirao smanjenje fertiliteta u mlađim dobnim grupama (Wertheimer – Baletić, 2005).

S obzirom da je pobačaj još u 70-ima liberaliziran, kao i primjena sredstava kontracepcije, te u 80-ima dolazi do smanjena stopa nupcijaliteta, povećana stopa divorcijaliteta, povećanje stope izvanbračnih rođenja, zajedno sa već prethodno iznesenim čimbenicima, zaključak je kako u razdoblju od 1975. do 1995. godine, pronatalistička politika nije uspjela povećati natalitet, ali je djelovala na usporavanje njegovog smanjivanja. Preciznije rečeno na ograničavanje djelovanja onih čimbenika koji su uvjetovali smanjivanje nataliteta (Wertheimer – Baletić, 2005).

U posljednjem petogodištu 20. stoljeća stopa fertiliteta raste s 1,71 u 1995. na 1,89 u 2000. godini (Wertheimer – Baletić, 2005).

Prema podacima World Banka, danas ta brojka iznosi 2,01 (2015.), te je trenutno najveća u Europi (zajedno sa Irskom 1,94 i Švedskom 1,88).¹⁹

Stopa koja se smatraja potrebnom za obnavljanje generacija je upravo 2. Francuski fertilitet u razdoblju od 2006. do 2015. godine se upravo stabilizira oko te stope, s najnižim fertilitetom 1,98 1997. godine, i najvišim 2,03 2010. godine.²⁰

4.1.2. Švedski primjer

Švedski se pristup populacijskoj politici ističe u nekoliko stvari. Naime, njihova je populacijska politika implicitna, odnosno nemaju definiranu populacijsku politiku kao Francuska, već je provode unutar obiteljske politike (family policy), koja je izravno u funkciji politike blagostanja (welfare policy) u okviru države blagostanja (welfare state) (Wertheimer – Baletić, 2005).

Oni ne ističu populacijski cilj kao primarni, već teže poboljšanju materijalnih i socijalnih uvjeta života obitelji koji žele imati djecu, odnosno slično kao Francuska u ovom slučaju, da im omoguće da imaju željeni broj djece (Wertheimer – Baletić, 2005).

U Izvješću švedske vlade o demografskim prilikama u zemlji, podnesenom 1993. godine na Europskoj konferenciji o stanovništvu u Ženevi, piše da “vlada Švedske nema službeno objavljenu populacijsku politiku i da ubuduće ne namjerava uvoditi nikakve mjere niti

¹⁹ <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN>

²⁰ <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN>

brojčane ciljeve takve politike (UN Economic Commission for Europe, European Population Conference, Vol.II.,1993: 325-330 navedeno u Wertheimer – Baletić, 2005).

Nadalje, u tom se Izvješću problematika nataliteta/fertiliteta razmatra u odjeljku “Obitelj i fertilitet“ gdje su naznačene četiri glavne grupe mjera prema obitelji u okviru opće politike blagostanja u 1990-tim godinama. To su:

1. sustav roditeljskog osiguranja koji daje majci i ocu priliku da kod kuće njeguju svoje dijete, uz novčanu naknadu kao svojevrsnu “kompenzaciju“ za njihov oportunitetni trošak, tj. za njihov izgubljeni dohodak od zaposlenja za vrijeme dok traje porodni i roditeljski dopust, pri čemu roditelji sami odlučuju kako će i kada međusobno podijeliti taj dopust
2. brojne olakšice koje država daje roditeljima (ili jednom roditelju) vezano uz dnevnu brigu za dijete (usluge čuvanja i njege djeteta, prehrana u kući ili izvan kuće, usluge oko dnevnih poslova u kući i sl.) koje u tom razdoblju života djeteta zadovoljavaju postojeću potražnju za specifičnim uslugama i materijalno “kompenziraju“ roditeljski dopust
3. znatna financijska potpora obiteljima, uključivci i jednoroditeljsku obitelj odnosno obitelj samo jednog roditelja (majke ili oca), vezano uz troškove čuvanja, njege, odgoja i školovanja djeteta/djece. U tom području vlada Švedske postavila je cilj nastavljanja s izdašnom novčanom potporom i organiziranjem “raznih instrumenata politike blagostanja“ na način koji omogućava roditeljima (majci i ocu, samoj majci ili samom ocu) da mogu dovoljno vremena posvetiti svojoj djeci u razdoblju života kada im je to najpotrebnije
4. zakonski regulirano radno vrijeme prikladno za razdoblje kada je dijete u predškolskoj dobi (fleksibilno radno vrijeme, rad “part-time“, privremeni i povremeni rad, rad kod kuće) (UN Economic Commission for Europe, European Population Conference, Vol.II.,1993: 325-330 navedeno u Wertheimer – Baletić, 2005).

Kao rezultanta navedenih mjera i olakšica, a uz postojeći način i stil života u postojećim “zajednicama života“, u Švedskoj je prilično čvrsto, kao uobičajena, prihvaćena reprodukcijaska norma od dvoje djece, iako su neke mjere (kao progresivni dječji doplati prema broju djece) poticajne za treće i daljnje (do petog) djeteta (Wertheimer – Baletić, 2005).

Specifičnosti su dječjeg doplatka u švedskoj što je isti povećan za treće i svako slijedeće dijete (i to do petog djeteta), a uvjeti za stjecanje prava na dječji doplatok su: prebivalište u Švedskoj i skrb o najmanje jednom djetetu. Za višečlane obitelji, uz osnovni iznos, isplaćuje se i određeni dodatak i to do 16-te godine života djeteta. (Bouillet, Bračić-Ružić, Zrinščak, 2002 navedeno u Wertheimer – Baletić, 2005).

Ta je politika gledano u cjelini dala značajne rezultate. Iako je totalna stopa fertiliteta u Švedskoj od kasnih 1960-tih godina slijedila isti trend kao i u ostalim razvijenim europskim zemljama, tj. trend opadanja, valja naglasiti da ovdje ta stopa nikada nije pala na tako nisku brojčanu razinu kao u nekima od njih. Najnižu razinu fertiliteta Švedska doseže u 1978. i 1983. (1,63) i to u obje godine, a najvišu u 1990. (2,13) kad je nadvisila čak i Francusku. Porast fertiliteta na razinu od 2,13 se objašnjava kao porast fertiliteta kod mlađih žena (ispod 30 godina) i kod starijih žena (preko 30), dok je u 60-ima pa nadalje fertilitet padao kod mlađih žena sve do 80-ih, odnosno taj pad povezuju s razlogom pada fertiliteta u istim. Sličan trend je uočen i na Francuskom primjeru. (Monnier, 1990 navedeno u Wertheimer – Baletić, 2005).

Uz ostale mjere, u švedskom sustavu osiguranja obitelji su uvedene i određene beneficije, koje su djelovale kao poticaj sužavanju razmaka između sukcesivnih rođenja. Ova mjera koja je uvedena 1980. godine, a inovirana 1986. godine (da pojača učinak), sadržavala je jednu sastavnicu koja je davala jak ekonomski poticaj za skraćivanje razmaka između sukcesivnih rođenja (nakon što je prvo dijete već rođeno). Novčane su beneficije naime bile određene prema plaći koju je osoba imala jedan mjesec prije rođenja djeteta. Ako je razmak između sukcesivnih rođenja bio dvije godine (2,5 godina prema izmjeni u 1986. godini), glavnina beneficija temeljena na plaćama mjesec dana prije rođenja prethodnog djeteta, prenosila se i na razdoblje nakon rođenja slijedećeg djeteta (višeg reda rođenja). (Hoem, 1990; Council of Europe, 1999 navedeno u Wertheimer – Baletić, 2005).

Nakon rekordne 1990. godine, fertilitet Švedske pada na stopu od 1,73. rođene djece po jednoj ženi u fertilnom razdoblju u 1995. godini., sve do 1998. i 1999. godine u kojima dvije godine za redom nakon kontinuiranog pada doseže stopu od 1,5.²¹

²¹ <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN>

Početak novog tisućljeća fertilitet se penje na 1,54 u 2000. te postupno raste do 1,98 u 2010. godini. Danas (2015. odnosno prema zadnjim dostupnim podacima) Švedski fertilitet iznosi 1,88, te je kao što se već kazalo, skupa s Francuskom i Irskom najveći u EU.²²

4.2. Tržište rada

Budući da karakteristike svakog gospodarstva imaju svoje određene specifičnosti i posebnosti, primjenjivati pravila i uputke iz standardne ekonomske teorije nekad nije dovoljno. Shodno tome, bazirati se samo na praktički pristup, Case Studyje i Benchmarking može biti jednako kratkovidno u ovom slučaju.

Promatrajući karakteristike hrvatskog tržišta rada dolazi se do zaključka kako postoje razna ograničenja što se institucionalnog okvira tiče (Rutkowski 2003), te promatrajući karakteristike tržišta rada nekih drugih država, bilo to drugih tranzicijskih, bilo država koje su slične Hrvatskoj po određenim karakteristikama, dolazi se do zaključka kako bi upravo slični modeli mogli “upaliti“ na našem tržištu.

Iz istog razloga, ovaj dio rada je drugačije strukturiran od prethodnog. Naime, budući da Hrvatska ne može samo slijepo pratiti tuđe primjere kad su u pitanju sektori gospodarstva koji već postoje (budući da Hrvatska nema konkretnu populacijsku politiku istu je potrebno uvesti, stoga su se pokušali pokazati uspješni primjeri kad je populacijska politika u pitanju; s tržištem rada je drukčije jer ipak u svakom gospodarstvu tržište rada već postoji, skupa sa svojim specifičnostima, prednostima i ograničenjima itd.). Uzimajući u obzir vlastite specifičnosti, prvi dio ovog djela usporedit će hrvatska institucionalna i regulatorna ograničenja tržišta rada s institucionalnim okvirom drugih država (s ciljem dokazivanja kako je potrebna liberalizacija tržišta rada). U drugom djelu će se iznijeti institucionalni okvir, politike tržišta rada, stopa gospodarskog rasta s obzirom na iste i slično. Za primjer će se uzeti Republika Irska.

4.2.1. Institucionalna i regulatorna ograničenja tržišta rada u Hrvatskoj

4.2.1.1. Izazov otvaranja novih radnih mjesta

Izvor problema zaposlenosti u Hrvatskoj nije zatvaranje velikog broja radnih mjesta, već mali broj novih radnih mjesta. Hrvatska treba barem udvostručiti stopu otvaranja novih radnih

²² <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN>

mjesta kako bi postigla stupanj restrukturiranja sličan onome u drugim tranzicijskim i trišnim gospodarstvima. Stopa zatvaranja radnih mjesta u Hrvatskoj mnogo je niža od stope u drugim tranzicijskim gospodarstvima, a niža je čak i od stope u zrelim trišnim gospodarstvima kao što su njemačko i francusko (Rutkowski 2003).

Zašto se otvara razmjerno malo novih radnih mjesta? Najizravniji odgovor na to pitanje jest postojanje prepreka ulasku novih tvrtki i prepreka širenju zaposlenosti u postojećim tvrtkama. Ako se detaljnije razmotre te prepreke, može se utvrditi da je riječ o nepovoljnoj ulagačkoj klimi, krutosti tržišta rada, visokim troškovima rada i nefleksibilnosti strukture plaća. Osim toga, novootvorena radna mjesta po svojim se važnim obilježjima vjerojatno razlikuju od starih zatvorenih. To može prijelaz sa starih na nova radna mjesta učiniti skupim i pridonijeti strukturnoj nezaposlenosti zbog kvalifikacijske i prostorne nepodudarnosti raspoloživih nezaposlenih i potrebnih radnika (Rutkowski 2003).

Otvaranjem novih poduzeća nastaje otprilike jedna trećina novih radnih mjesta u gospodarstvu, što je pojava koja se redovito primjećuje u određenom broju tranzicijskih gospodarstava, kao što su bugarsko, litvansko i poljsko. Na primjer, u Poljskoj se od 1995. do 2000. broj tvrtki povećao za oko 80%, što podrazumijeva prosječni godišnji rast od gotovo 13%, dakle znatno viši nego u Hrvatskoj (Rutkowski 2003).

Iako je u Hrvatskoj ukupna stopa fluktuacije radnih mjesta niska (u Hrvatskoj se godišnje samo 7% ukupnog broja radnih mjesta preraspodijeli iz poduzeća koja se smanjuju u poduzeća koja se šire, dok na primjer stopa preraspodjele radnih mjesta u Letoniji iznosi više od 19%, a u Bugarskoj blizu 14%), postoje neki sektori gospodarstva koji su dinamičniji od drugih (Rutkowski 2003).

Prije svega, male tvrtke i privatne tvrtke otvaraju, a isto tako i zatvaraju, više radnih mjesta nego velike tvrtke i tvrtke u državnom vlasništvu. No čak su i dinamičniji segmenti hrvatskoga gospodarstva neusporedivo manje dinamični nego slični sektori u drugim dinamičnim tranzicijskim gospodarstvima (Rutkowski 2003).

To znači da institucionalne prepreke otvaranju novih radnih mjesta prožimaju sve i da nisu ograničene na određene segmente gospodarstva (npr. sektor poduzeća u državnom vlasništvu). Dok se može reći kako sporij dinamici restrukturiranja u poduzećima u državnom vlasništvu pridonosi čimbenik upravljanja, čini se kako restrukturiranje u privatnom sektoru priječe uglavnom institucije i propisi (Rutkowski 2003).

S obzirom na dinamični potencijal privatnog sektora, najbolji način poticanja otvaranja novih radnih mjesta jest, dakle, uklanjanje institucionalnih i regulatornih ograničenja njegovu razvoju (Rutkowski 2003).

4.2.1.2. Strogi propisi o zaštiti zaposlenja

Hrvatska se nalazi među zemljama koje imaju najstrože propise o zaštiti zaposlenja u Europi i među zemljama OECD-a. Otpuštanje viška radnika teško je i skupo zbog visokih proceduralnih i novčanih troškova otkaza. Takva velika krutost hrvatskoga radnog zakonodavstva u Hrvatskoj odražava regulatorna ograničenja na tri osnovna područja. To su:

1. složeni postupak i visoki novčani troškovi povezani s pojedinačnim otkazima
2. ograničenja privremenog zapošljavanja
3. visoki troškovi kolektivnih otpuštanja (Rutkowski 2003).

U sva su ta tri slučaja propisi u Hrvatskoj stroži nego u velikoj većini tranzicijskih gospodarstava, EU i OECD-u. To pokazuje kako stroga zaštita zaposlenja ne može spriječiti visoku nezaposlenost te kako, s druge strane, fleksibilnija tržišta ne vode nužno većoj nezaposlenosti već se, naprotiv, povezuju s boljim rezultatima na tržištu rada (Rutkowski 2003).

Pojedinačni otkazi skupi su zbog dugih otkaznih rokova i visokih otpremnina. Konkretno, otkazni rok za radnike s 20 ili više godina radnog staža u Hrvatskoj je 6 mjeseci, u usporedbi s 3 mjeseca u Mađarskoj ili Poljskoj i 2 mjeseca u Irskoj ili Slovačkoj. Otpremnina se određuje u visini pola mjesečne plaće za svaku godinu staža, bez gornje granice, što je vrlo izdašno. Na primjer, hrvatski radnik s 20 godina staža imao bi pravo na otpremninu u visini od 10 mjesečnih plaća, dok bi njegov slovački, irski i mađarski kolega dobio 2; 2,2 odnosno 5 mjesečnih plaća (Rutkowski 2003).

Privremeno zapošljavanje (zapošljavanje na određeno vrijeme) način je zaobilaznja visokih troškova otkazivanja redovitih ugovora o radu. Međutim, zakon u Hrvatskoj ograničava njegovu primjenu jer zahtijeva da se ugovori na određeno vrijeme sklapaju samo iznimno, kad postoje valjani i vani razlozi (Valjani razlozi obuhvaćaju sezonski rad, zamjenu privremeno nenazočnog zaposlenika, posebne potrebe posla, itd.). Nadalje, ukupno kumulativno trajanje privremenog zaposlenja ne smije premašiti tri godine, u odnosu prema pet godina u Mađarskoj ili Estoniji (Rutkowski 2003).

Ako je teško dati pojedinačne otkaze, dati **kolektivne otkaze** još je teže, što znači da su otpuštanja zbog ekonomskih ili tehnoloških razloga vrlo skupa. Jedan od izvora tog problema jest preopširna definicija viška radnika u Hrvatskoj prema kojoj se u slučaju otkaza petorici ili više radnika u razdoblju od šest mjeseci primjenjuju posebni propisi. To je mnogo šira definicija nego u EU, gdje se višak radnika definira ili kao 10 ili više radnika otpuštenih u razdoblju od mjesec dana, ili kao 20 ili više radnika otpuštenih u razdoblju od 3 mjeseca (Rutkowski 2003).

Još jedan izvor visokih troškova kolektivnih otkaza nalazi se u strogim proceduralnim zahtjevima. Oni obuhvaćaju savjetovanje sa sindikatima o alternativama otpuštanju viška radnika, obavještanje nadležne slube zapošljavanja i obvezu izrade programa zbrinjavanja viška radnika radi ublažavanja učinaka otpuštanja. Ti zahtjevi podrazumijevaju i mogućnost još jedne odgode prije nego se radnicima smije otkazati, koja u Hrvatskoj iznosi 90 dana, za razliku od drugih zemalja, gdje iznosi od četiri do šest tjedana. Čini se kako su proceduralni troškovi kolektivnih otkaza posebno visoki za mala i srednja poduzeća koja imaju manje sredstava za poštovanje svih tih zahtjeva (Rutkowski 2003).

4.2.1.3. Visoki troškovi rada

Visoke plaće koje se usklađuju prema proizvodnosti još su jedna potencijalna prepreka novom zapošljavanju. U Hrvatskoj su plaće praktički više nego u svim ostalim tranzicijskim gospodarstvima Srednje i Istočne Europe (Rutkowski, 2002 navedeno u Rutkowski 2003).

Godine 2000. u Hrvatskoj je prosječni radnik u proizvodnji primao blizu 500 USD, što je za 50 do 100% više nego u najbližim konkurentima Hrvatske kao što su Češka Republika (340 USD), Mađarska (310 USD) ili Slovačka (260 USD), a gotovo pet puta više nego u Bugarskoj ili Rumunjskoj (110 USD) (Rutkowski 2003).

Relativno visoke plaće ne opravdava razmjerno veća proizvodnost rada. Ako se kao mjera proizvodnosti rada uzme BND po stanovniku, pokazuje se kako su razlike u plaćama između Hrvatske i drugih tranzicijskih gospodarstava veće nego što su razlike u njihovoj proizvodnosti. (Jasno je kako je BND po stanovniku vrlo gruba zamjena za industrijsku proizvodnost tj. proizvodnja po zaposlenom radniku. Unatoč tome, s obzirom na korelaciju između BND-a po stanovniku i proizvodnosti u pojedinim zemljama, čini se kako je ograničen prostor za veće pogreške u poretku zemalja prema jediničnim troškovima rada) (Rutkowski 2003).

Drugim riječima, u odnosu prema drugim zemljama, plaće koje se usklađuju s proizvodnošću u Hrvatskoj su visoke. Na primjer, plaće u industrijskoj proizvodnji u Sloveniji veće su oko 60% nego u Hrvatskoj, dok je proizvodnost više od dva puta veća, što podrazumijeva da su unatoč višim plaćama jedinični troškovi rada u Sloveniji niži. Jednako tako, dok je proizvodnost rada u Mađarskoj na sličnoj razini kao u Hrvatskoj, mađarske su plaće u prosjeku za trećinu niže (Rutkowski 2003).

No potrebno je naglasiti, kako stopa doprinosa na plaće koje plaća poslodavac u Hrvatskoj je niža nego u drugim tranzicijskim gospodarstvima zemalja SIE, a zapravo je niža i nego u većini zemalja EU-a. Pa čak i porezni klin je relativno nizak prema standardima istih. Unatoč tome, razmjerno niska stopa doprinosa na plaće u Hrvatskoj ne nadoknađuje razmjerno visoke bruto plaće. Ukupni troškovi rada u Hrvatskoj još uvijek su veći nego u većini njezinih istočnoeuropskih konkurenata. Stoga ostaje pitanje, zašto su jedinični troškovi rada (koje daje omjer između troškova rada i BND-a po stanovniku) u Hrvatskoj visoki? Mogući čimbenik koji stoji iza razmjerno visokih plaća jest pritisak na plaće što ga stvaraju insidéri, tj. radnici sa sigurnim zaposlenjem koji stoga imaju snažan pregovarački položaj (Rutkowski 2003).

4.2.2. Irsko tržište rada

Republika Irska je drugu godinu za redom najbrže rastuća ekonomija Europske unije, te je sada među desetak najbogatijih zemalja svijeta gledajući BDP po stanovniku, a ako BDP uskladimo za kupovnu moć, onda su druga najbogatija zemlja u EU (iza Luksemburga), i nedavno su pretekli Njemačku, Austriju, Dansku, Švedsku i Nizozemsku.²³

Ipak, ne tako davno, otprilike do sredine osamdesetih godina prošlog stoljeća, životni standard u Republici Irskoj nije bio nešto drastično viši nego u Hrvatskoj (a naravno, bio je znatno niži u odnosu na tada vodeće europske ekonomije poput UK, Zapadne Njemačke ili Francuske), da bi danas njihove prosječne neto plaće bile oko tri puta više u odnosu na hrvatske, zbog čega je i zadnjih godina tisuće Hrvata potražilo svoje mjesto pod zvijezdama upravo u toj zemlji. Od zemlje masovne emigracije Republika Irska je postala jedna od najzanimljivijih destinacija imigranata iz cijelog svijeta.²⁴

Irska je godinama viđena kao ekonomski “underperformer“ u usporedbi s europskim susjedima u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata. U razdoblju koje je nakon toga uslijedilo,

²³ <https://tkojejohngalt.wordpress.com/2016/03/20/zemlja-svetog-patrika/>

²⁴ <https://tkojejohngalt.wordpress.com/2016/03/20/zemlja-svetog-patrika/>

Irska postaje poznatija kao “Keltski tigar“. Od sredine 90-ih sve do krize 2008. godine zaposlenost u Irskoj raste s 1,1 milijun na 2,1 milijuna radnika, plaće i nadnice isto te emigracijski deficit po kojem je Irska stoljećima poznata se prevara u neto imigraciju (Dundon, Hickland i Whelan, 2014).

Promatrajući suverenu Irsku iz 2007., bilo je za nevjerovati da će ta ista Irska u 2008. tražiti “bailout“, odnosno finansijski spas, da će im nezaposlenost porast na 15%, te da će im kreditni rejting pasti na razinu “smeća“ (prema Moodys) (Dundon, Hickland i Whelan, 2014).

Mnogi skriveni faktori su pridonijeli promjenama u Irskim industrijskim odnosima, poput:

1. Kolaps društvenog dijaloga na nacionalnom levelu
2. Val poslodavaca koji iznose neslaganje s zakonom propisanim razinama plaća u određenim sektorima (primjer JLC/REA sistem²⁵)
3. Samouvjerenost poslodavaca u druge načine odgovora na krizu od onih propisanih zakonom (poput zamrzavanja plaći, snižavanja plaći, otkaza)
4. Vladin trud da isporuči rezultate sukladno s standardima Troika²⁶ komiteta u vidu reformi na tržištu rada (Dundon, Hickland i Whelan, 2014)

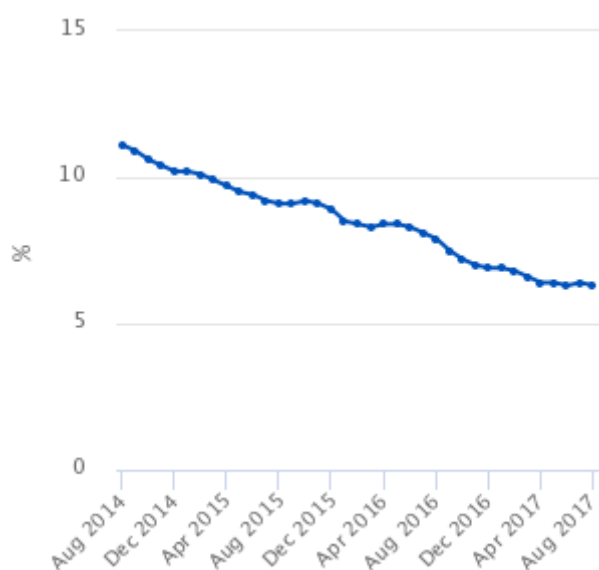
Međutim, u isto vrijeme, razvija se velika podstruja kontinuiteta. Dokazi pokazuju na održivu stabilnost robusnog kolektivnog pregovaranja, koje će se odvijati za svaki sektor proizvodnje zasebno. Neki sindikati su se uspješno prilagodili izazovu koji je donijela kriza, stvorivši zaštitne tarife plaća kroz koordinaciju konstelacija od pojedinačnih pogodbi tvrtki koje svoje uporište nalaze u zajedničkom cilju rasta od 2%, kako bi neutralizirali strogost zakonodavstva. SIPTU-ova kampanja (Irski najveći radnički sindikat) u ovom području je prvo mirno odbijena, prihvaćajući pojedinačne pogodbe za velike multinacionalne proizvodne kompanije. No konačno cilj je bio uspješan s rezultatom od više od 200 pogodbi sa poslodavcima do 2014. godine, što je imalo “spillover“, odnosno prelilo se i na druge djelatnosti i sektore, prvenstveno maloprodaju i usluge. Poslodavci su se također prilagodili novom decentraliziranom sustavu (Dundon, Hickland i Whelan, 2014)

²⁵ <http://www.jobsguideireland.com/what-are-jlc-rea-rates/>

²⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/European_troika

Irski odgovor stoga se generalno definira kao strukturne promjene i njihov kontinuitet. Promjene društvenog dijaloga koje svoje uporište nalaze u istima, promijenile su model od nacionalnog korporalizma do novog lokalnog modela koji omogućava pregovaranje na razini jednog poduzeća (Dundon, Hickland i Whelan, 2014).

Stopa nezaposlenosti u Irskoj za kolovoz 2017. godine iznosi 6,3%, što je 0,1 postotnih poena manje nego u srpnju, i 1,6 p.p. manje nego u kolovozu prošle godine.²⁷

Slika 7: Stopa nezaposlenosti u Republici Irskoj kroz godine

Izvor: Central Statistics Office,

<http://www.cso.ie/en/releasesandpublications/er/mue/monthlyunemploymentaugust2017/>

Promatrajući brojke izgledno je da je uslijed tržišnih reformi stopa nezaposlenosti u Irskoj pala, te izgledno je kako će se taj trend nastaviti. Što je razlog takvom razvoju situacije, zapravo je prilično jednostavno za objasniti. Hrvatska je do dana današnjeg ostala veoma sklona socijalističkim principima državnog upravljanja ekonomijom, dok je “Keltski Tigar” taj nadimak stekao zahvaljujući **pro-tržišnim reformama**, pa je tako danas Irska jedna od najslobodnijih ekonomija (indeks ekonomskih sloboda²⁸) Europe i svijeta.²⁹

²⁷ <http://www.cso.ie/en/releasesandpublications/er/mue/monthlyunemploymentaugust2017/>

²⁸ <https://tkojejohngalt.wordpress.com/2016/02/03/indeks-ekonomskih-sloboda-2016/>

²⁹ <https://tkojejohngalt.wordpress.com/2016/03/20/zemlja-svetog-patrika/>

4.3. Fiskalna politika i javni dug

Pogrešna razvojna politika temeljena na zapostavljanju proizvodnje i izvoza te poticanju potrošnje i uvoza rezultirala je, među ostalim, i visokom zaduženosti države, tvrtki i stanovništva.

Recentna gospodarska kriza samo je učinila vidljivijima učinke pogrešnih razvojnih odluka. Kroz niz godina prisutan kontinuiran "twin deficit" (deficit vanjskotrgovinske bilance i proračunski deficit) bili su tek znakovi upozorenja neodrživosti takve ekonomske politike. Granice takve ekonomske politike određene su kumuliranjem dugova i u konačnici nemogućnošću plaćanja stvorenih obveza.³⁰

S javnim dugom koji se približava razini od 90% BDP-a i bruto inozemnim dugom desetak posto višim od ostvarenog BDP-a praktički su dosegnute granice održive zaduženosti države. Izuzetno veliki rizici, uz kreditni rejting na razini „smeća“, zahtijevaju hitnu i radikalnu promjenu razvojne politike kako se ti rizici ne bi materijalizirali te kako bi se otvorio prostor za gospodarski rast. S troškom kamata na javni dug koji se približava razini od 4% BDP-a gospodarski rast niži od 4-5% praktički ne znači razvoj, nego se novododana vrijednost troši na plaćanje obveza.³¹

Stoga je prijeteću dugogodišnju stagnaciju gospodarstva moguće riješiti tek drugačijom razvojnom politikom temeljenoj na poticanju proizvodnje, izvoza i zapošljavanja uz povećano ulaganje u znanost, obrazovanje i inovacije.³²

4.3.1. Rješenja s teorijskog stajališta

U tom kontekstu, mora se adekvatnom fiskalnom politikom stvoriti prostor za smanjenje razine javnog duga (njegovog nižeg udjela u BDP-u), ali i promijeniti njegova struktura, u smislu da se iz budućnosti posuđena sredstva koriste za ulaganje u područja koja će podići potencijale rasta i unaprijediti buduću konkurentnost, umjesto da se zadužujemo za financiranje prekomjerne potrošnje.³³

Njegovo svođenje na održive razine može se postići, s jedne strane, povećanjem gospodarskog rasta (odnosno BDP-a), a s druge strane, djelovanjem na dinamiku i veličinu

³⁰ <https://www.hgk.hr/documents/aktualna-tema-odrzivost-javnog-duga-svibanj-201557b6f4884c777.pdf>

³¹ <https://www.hgk.hr/documents/aktualna-tema-odrzivost-javnog-duga-svibanj-201557b6f4884c777.pdf>

³² <https://www.hgk.hr/documents/aktualna-tema-odrzivost-javnog-duga-svibanj-201557b6f4884c777.pdf>

³³ <https://www.hgk.hr/documents/aktualna-tema-odrzivost-javnog-duga-svibanj-201557b6f4884c777.pdf>

javnog duga, odnosno kombinacijom obaju pristupa. Povijesna iskustva pokazuju da se povoljni rezultati brže i lakše postižu pri solidnom gospodarskom rastu. Stoga će i svođenje javnog duga na održivu razinu u Hrvatskoj biti izvodivo tek pri uspostavi održivog gospodarskog rasta po stopama višima od 3,5% godišnje. To pretpostavlja i djelovanje na smanjenje troška financiranja (poboljšanje kreditnog rejtinga) te kredibilan srednjoročni plan fiskalne konsolidacije koji bi uvjerio kreditore i investitore u povoljne perspektive gospodarskog oporavka i time omogućio da stopa gospodarskog rasta nadmaši visinu kamatne stope po kojoj se vrši zaduživanje.³⁴

Na samu veličinu javnog duga primaran utjecaj ima veličina proračunskog deficita pa je njegovo smanjenje preduvjet uspostavljanja održivosti javnog duga. To znači da se rješenja nalaze u održivom smanjenju proračunskih rashoda, odnosno u efikasnijem pristupu i drugačijoj strukturi javne potrošnje, a to pretpostavlja provedbu dubokih strukturnih reformi. Manji proračunski deficit, a stoga i usporeniji rast javnog duga, može se postići i povećanjem poreza, ali to nije dobro rješenje u zemlji poput Hrvatske koju obilježava visoka razina poreznog opterećenja, što urušava konkurentnost gospodarstva.³⁵

Stoga, u načelu, kredibilnu fiskalnu konsolidaciju i unutar nje dosezanje održive razine javnog duga moguće je obavljati u okviru trokuta koji čine rast BDP-a, smanjivanje proračunskih rashoda i povećanje poreza, i to tako da se pronade optimalna kombinacija primjenjiva na specifičnu situaciju u pojedinoj zemlji. Smanjenju razine javnog duga u kraćem razdoblju mogu pomoći i jednokratne mjere koje se odnose na prihode od privatizacije, prodaje državne imovine ili drugih oblika monetizacije imovine, ali primjena takvih mjera osigurava tek kratkoročni predah, a ne i dugoročnu stabilizaciju stanja javnih financija.³⁶

Rješenje uspostave održivosti javnog duga u Hrvatskoj trebalo bi tražiti u provedbi strukturnih reformi koje bi omogućile promjenu strukture potrošnje, u kvalitetnom planiranju i kontroli obavljanja proračuna, u novoj strategiji i unapređenju upravljanja javnim dugom te u osmišljenoj strategiji gospodarskog razvoja, koja bi omogućila usmjeravanje vlastitih i posuđenih sredstava u područja i projekte čija će dodana vrijednost osigurati dostatna sredstva za povrat zaduženja.³⁷

³⁴ <https://www.hgk.hr/documents/aktualna-tema-odrzivost-javnog-duga-svibanj-201557b6f4884c777.pdf>

³⁵ <https://www.hgk.hr/documents/aktualna-tema-odrzivost-javnog-duga-svibanj-201557b6f4884c777.pdf>

³⁶ <https://www.hgk.hr/documents/aktualna-tema-odrzivost-javnog-duga-svibanj-201557b6f4884c777.pdf>

³⁷ <https://www.hgk.hr/documents/aktualna-tema-odrzivost-javnog-duga-svibanj-201557b6f4884c777.pdf>

4.3.2. Islandski primjer

Kada se spomene Island većini na pamet padne malena europska država zapamćena po dotad neviđenim posljedicama financijskog kraha izvan granica Sjedinjenih Država. Uzme li se u obzir površina, broj stanovnika i stanje u gospodarstvu te činjenica da je financijsko tržište bilo razvijeno, Island se smatra državom s najvišim stupnjem zaduženosti u modernoj financijskoj povijesti.³⁸

No, gledajući povijesno Island je primjer države koja je oduvijek imala stabilan sustav i gospodarsku situaciju te organiziranu socijalnu politiku. Životni standard bio je visok i vladao je socijalni mir. Barem je tako bilo do kobne 2008. godine kada se država našla u nezavidnom položaju. Financijska kriza je pogodila državu neviđenom brzinom. Island je tada predstavljao raj za štediša iz Velike Britanije, Nizozemske, Belgije, ali i mnogih drugih država. Prvenstveno zbog povoljne kamatne stope na štednju i brzini odobrenja kredita što je samo pridonosilo još većoj zaradi banaka.³⁹

Od 2003. do 2008. godine udjel ukupne bankarske aktive u BDP-u porastao je sa 180% na preko 900%. U istom je razdoblju prosječni godišnji rast tri najveće banke (Glitnir, Landsbanki i Kaupthing koje su činile 85% islandskog bankarskog sektora) kroz akvizicije, spajanja i pripajanja, uglavnom u inozemstvu, iznosio 16% što je bio presedan u međunarodnim okvirima. Prosječan rast kreditiranja od 2003. do 2007. godine iznosio je 60% godišnje, što je bilo 35 postotnih poena više nego u Irskoj, koja je imala drugu najveću stopu rasta plasmana na globalnoj razini.⁴⁰

ROE (eng. Return on equity) iznosio 35% dok je taj isti primjerice u ostalim nordijskim zemljama dosegao brojku od 20%. Zbog te percepcije, islandske banke postale su omiljene na britanskom, nizozemskom i drugim tržištima. Do koje mjere je to sezalo pokazuje i podatak kako su prije kolapsa 2008. godine islandske banke imale 500 000 klijenata dok cijela država Island ima samo 300 000 stanovnika.⁴¹

Tri najveće islandske banke kreirale su ukupni dug koji je bio čak šest puta viši od ukupnog BDP-a cijele države. Iza tih banaka ostao je dug od 50 milijardi eura i Island se preko noći našao pred bankrotom. Šestog listopada 2008. godine, nakon službene izjave premijera o

³⁸ <https://repozitorij.efst.unist.hr/islandora/object/efst%3A180/datastream/PDF/view>

³⁹ <https://repozitorij.efst.unist.hr/islandora/object/efst%3A180/datastream/PDF/view>

⁴⁰ <https://repozitorij.efst.unist.hr/islandora/object/efst%3A180/datastream/PDF/view>

⁴¹ <https://repozitorij.efst.unist.hr/islandora/object/efst%3A180/datastream/PDF/view>

moćem bankrotu Islanda, došlo je do javnih protesta, sukoba i pojave najznačajnijeg povlačenja sredstava iz banaka u povijesti (npr. depoziti nerezidenata su se smanjili za 95% u odnosu na rujnu, a depoziti inozemnih kreditnih institucija za 85%).⁴²

Navedeni događaji prethodili su potpunom kolapsu financijskog sustava. Čak 85% bankarskog sektora je bankrotiralo, onemogućen je pristup inozemnom tržištu kapitala, na burzi se gotovo uopće nije trgovalo, valuta je izgubila gotovo 90% svoje vrijednosti, a tržište novca više nije bilo u funkciji. Smanjenje prenapuhanog bankarskog sektora i potpora od drugih stabilnih država bila je neizbježna. Nakon preuzimanja triju najvećih banaka pod okrilje države i uvođenja kapitalnih ograničenja, Island je zatražio pomoć Međunarodnog Monetarnog Fonda.⁴³

U studenom 2008. godine, Međunarodni Monetarni Fond je konačno pristao na spašavanje Islanda.

Islandske su Vlasti zatražile dvogodišnji stand-by aranžman od 1,4 milijarde SDR,), 560.000.000 SDR koji će biti dostupan nakon odobrenja odbora , a ostatak u osam jednakih rata od 105 milijuna SDR koje će biti isplaćene sukladno izvještajima na tromjesečnoj razini. Sporazum je sklopljen s namjerom da podupre program koji se odnosi na tri glavne promjene koje obuhvaćaju:⁴⁴

- stabilizaciju tečaja promjenom makroekonomske politike kako bi se zaustavio negativni utjecaj krize na ukupni output i zaposlenost
- fiskalnu konsolidaciju s početkom u 2010. godini kako bi se ograničili gubici banaka i osigurala srednjoročna fiskalna održivost
- razvijanje sveobuhvatne strategije za restrukturiranje banaka s ciljem oporavka bankarskog sektora i osnaživanja međunarodnih financijskih odnosa

Ipak, bez obzira na zatraženu pomoć, islandski se način rješavanja krize znatno razlikuje od načina rješavanja drugih zemalja. Usprkos svim savjetima stručnjaka postupili su nekonvencionalno te izazvali čuđenje od strane promatrača.

⁴² <https://repozitorij.efst.unist.hr/islandora/object/efst%3A180/datastream/PDF/view>

⁴³ <https://repozitorij.efst.unist.hr/islandora/object/efst%3A180/datastream/PDF/view>

⁴⁴ <https://repozitorij.efst.unist.hr/islandora/object/efst%3A180/datastream/PDF/view> navedeno u **Request for Stand-By Arrangement**, Prepared by the European Department in Consultation with Other Departments , Approved by Poul Thomsen and Tessa van der Willigen, studeni 2008.

Umjesto da su bankama poklonjene milijarde, u ovom su slučaju, puštene da “propadnu“ što se kasnije pokazalo kao dobar potez. Gledajući na banke kao na bilo koje poduzeće iz neke druge grane zašto bi ih se spašavalo. Ako ne poslušaju dobro one mogu propasti kao i svaki drugi poslovni subjekt. Bitno je samo osigurati protok kapitala kroz zemlju što je Vlada i učinila. Osim toga restrukturirali su čitav sektor i uzeli ga pod svoje okrilje jer očigledno ekonomija ne može funkcionirati samo po laissez faire principu. Direktore i čelnike banaka dočekalo je suđenje jer su znali što rade, a uvedene su i jake kapitalne kontrole kako bi se osigurali građani Islanda, te da stranci ne bi povukli svoja sredstva.⁴⁵

Između ostalog, kako bi popravili situaciju na monetarnom planu, prihvatili su inflaciju (što možebitno nebi djelovalo na hrvatskom modelu⁴⁶). Cijene su se znatno povećale, a život stanovnika otežao. Ipak inflacija je utjecala pozitivno na izvoz (ribarenje, aluminij, obnovljivi izvori energije) te Island danas prkosi ostalim zemljama EU koje se bore s deflacijom iz godine u godinu.

Island je, unatoč općemu mišljenju da nije prošao nikakve rezove, smanjio plaće javnih službenika od 5 do 15 posto, zamrznuo ih na par godina, smanjio je najviše mirovine i subvencije. No, izdvajanja za naknade za nezaposlene uspjeli su povećati četiri do pet puta, a nisu dirali zdravstveni sustav. Dodajmo tome da su zabranili slobodnu trgovinu devizama po nalogu MMF-a s ciljem stabilizacije krune i da su Islandani četverogodišnji mandat s MFF-om završili godinu ranije (vratili su dug prije roka).⁴⁷

Danas ovo izgleda kao standardni pristup, ali isprva i nije bio prihvaćen. Brz oporavak možda i ima veze s činjenicom da je Island mala zemlja, no svejedno se njihovo rješenje pokazalo boljim od ostalih. Kao što je njegov rast bio eksperiment u vrijeme agresivne financijske deregulacije, njegov oporavak predstavlja još jedan eksperiment. Na kraju ta se odluka pokazala puno isplativijom nego ona u Sjedinjenim Državama ili Irskoj. No, donošenje zaključaka da je ovaj model ispravan zato što je izveo Island na pravi put nije moguće zato što je svaka država posebna i ima različite gospodarske prilike!⁴⁸

⁴⁵ <https://repozitorij.efst.unist.hr/islandora/object/efst%3A180/datastream/PDF/view>

⁴⁶ (Čavrak et. al., 2011: 120)

⁴⁷ <https://repozitorij.efst.unist.hr/islandora/object/efst%3A180/datastream/PDF/view>

⁴⁸ <https://repozitorij.efst.unist.hr/islandora/object/efst%3A180/datastream/PDF/view>

5. ZAKLJUČAK

Kao što se već naglasilo više puta, svaka država ima svoje posebnosti, svoje gospodarske prilike i značajke. Iz stog razloga prikazani modeli vođenja određenih makroekonomskih politika, kretanja makroekonomskih varijabli istih te postizanja gospodarskog rasta ili kao u nekima od prikazanih slučajeva, oporavak gospodarstva u vrijeme krize, ne moraju imati slične rezultate na primjeru Republike Hrvatske, odnosno u pokušaju rješavanja gorućih problema hrvatskog gospodarstva.

No cilj rada je upravo bio pokazati da se može, kako sa teorijskog stajališta, kako na praktičnom primjeru riješiti te probleme.

Izvjesno je kako kod prevelikih sloboda i previše "laissez faire" dolazi do nekontroliranih događaja na tržištu, koje mogu ne samo izazvati probleme u nekim sektorima gospodarstva, već dovesti cijeli svijet do ekonomske krize.

S druge strane je i vidljivo kako prevelike restriktivne mjere, odnosno previše intervecionizma može pak naštetiti gospodarstvu, odnosno "gušiti" ga, te onemogućavati nesmetano poslovanje, trgovanje, razmjenu roba i novca, te nesputani gospodarski rast države.

Kao zaključak se donosi, da bi jedna zdrava i razborita ekonomska politika koja njeguje i brani individualne i društvene slobode uz pravilan institucionalni okvir i dozu intervecionizma bila prava ne samo za Hrvatsku već vjerojatno i za sve zemlje na svijetu.

LITERATURA:

Knjige:

1. Čavrak, V., ur., Družić I., Barić V., Grahovac P., Gelo T., Karaman - Aksentijević N., Mrnjavać Ž., Obadić A., Pašalić Ž., Smolić Š., Šimurina J., Tica J., (2011):
Gospodarstvo Hrvatske, Zagreb. [18.9.2017.]
2. Mill J.S., (1859): O slobodi, Zagreb: Informator. [18.9.2017.]
3. Reić, Z., Mihaljević -Kosor M., (2011): Ekonomija, Split. [18.9.2017.]

Izvori s interneta:

1. Akrap A., Čipin I. i Gelo J., (2012) Zbornik sažetaka znanstvenog skupa: Demografija u hrvatskoj. Zagreb: Ekonomski fakultet sveučilišta u Zagrebu, raspoloživo na <http://web.efzg.hr/dok/KID/DEMOGRAFIJA%20U%20HRVATSKOJ.pdf> [18.9.2017.]
2. Central Statistics Office (2017): Monthly unemployment rate, raspoloživo na <http://www.cso.ie/en/releasesandpublications/er/mue/monthlyunemploymentaugust2017/> [18.9.2017.]
3. Državni zavod za statistiku (2011): Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2011, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2011/SLJH2011.pdf [18.9.2017.]
4. Državni zavod za statistiku (2016): Hrvatska u brojkama 2016, raspoloživo na https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2016.pdf [18.9.2017.]
5. Dundon T., Hickland E. i Whelan K. (2014): The reform of joint regulation and labour market policy during the current crisis: The Republic of Ireland, raspoloživo na <http://www.research.mbs.ac.uk/ewerc/Portals/0/Documents/SDDTEC/Ireland%20Final.pdf> [18.9.2017.]
6. Hrvatska gospodarska komora (2015): Održivost javnog duga, raspoloživo na <https://www.hgk.hr/documents/aktualna-tema-odrzivost-javnog-duga-svibanj-201557b6f4884c777.pdf> [18.9.2017.]
7. Hrvatska gospodarska komora (2015): Tržište rada u Hrvatskoj – nezaposlenost mladih, obrazovanje, radni vijek, raspoloživo na <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada-nezaposlenost-mladih-obrazovanje-radni-vijek-final-12201557b6ebf8a8c13.pdf> [18.9.2017.]

8. Hrvatska narodna banka (2017): Dug opće države, raspoloživo na <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/opca-drzava/dug-opce-drzave> [18.9.2017.]
9. Jobs in Ireland - Jobs guide Ireland (2013): JLC REA Rates URL: <http://www.jobsguideireland.com/what-are-jlc-rea-rates/> [18.9.2017.]
10. Lamza - Maronić M. i Tokić I., (2012): Utjecaj demografskih čimbenika na društveno – ekonomski razvoj hrvatske, raspoloživo na <https://hrcak.srce.hr/94211> [18.9.2017.]
11. Maleš, L. (2016): Poučak rješenja islandske bankarske krize ili nemogućnosti alternative. Završni rad. Split: Ekonomski fakultet sveučilišta u Splitu, raspoloživo na <https://repozitorij.efst.unist.hr/islandora/object/efst%3A180/datastream/PDF/view> [18.9.2017.]
12. Organisation for Economic Co-operation and Development (2017): General government spending, raspoloživo na <https://data.oecd.org/gga/general-government-spending.htm> [18.9.2017.]
13. Rutkowski J., (2003): Analiza i prijedlozi poboljšanja tržišta rada u Hrvatskoj, raspoloživo na <https://hrcak.srce.hr/file/8921> [18.9.2017.]
14. The world bank (2017): Fertility rate, total (births per woman), raspoloživo na <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN> [18.9.2017.]
15. Tko je John Galt?, (2016) URL: <https://tkojejohngalt.wordpress.com/2016/03/20/zemlja-svetog-patrika/>,
<https://tkojejohngalt.wordpress.com/2016/02/03/indeks-ekonomskih-sloboda-2016/> [18.9.2017.]
16. Wertheimer – Baletić A., (2005): Populacijska politika u razvijenim europskim zemljama, raspoloživo na <http://www.hazu.hr/~azrnic/eRad492/Rad492WertheimerB.pdf> [18.9.2017.]
17. Wikipedia, the free encyclopedia (2017) URL: https://en.wikipedia.org/wiki/European_troika [18.9.2017.]
18. You Tube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UGA5SsrfJkE> (2017-09-18) [18.9.2017.]

SAŽETAK:

Od svog osamostaljenja pa sve do danas Republika Hrvatska je prošla kroz mnoge promjene. Od rata, do prelaska iz komanditnog u tržišno gospodarstvo, odnosno procesa tranzicije, do krize 2008. godine i ulaska u EU taj put je bio popraćen s mnogo problema. Veliki javni dug, velik broj nezaposlenih, mali broj zaposlenih, proces demografskog starenja, samo su neki od njih. Ipak Hrvatska nije jedina koja se nosi sa sličnim problemima, i na primjeru drugih zemalja vidljivo je kako ih se učinkovito može riješiti, ili smanjiti njihove negativne utjecaje na gospodarstvo. Francuska i Švedska godinama vode uspješnu populacijsku politiku, te prema posljednjim podacima sve su bliže postizanju fertiliteta potrebnog za generacijsko obnavljanje. Irska i Island naprotiv su skupa s SAD-om države koje su najviše osjetile krizu 2008. godine. Obe zemlje su u jednom trenutku imale veći javni dug od BDP-a, s stopom nezaposlenosti većom od 15%. Ipak uspješno su restrukturirali bankarske sektore, smanjili nezaposlenost (trenutno napreduju prema minimalnoj nezaposlenosti), povećale izvoz, te rastu po astronomskim stopama. 70-ih i 80-ih godina, životni standard u Hrvatskoj i Irskoj odnosno Islandu, nije se drastično razlikovao, što je još veći pokazatelj pro-tržišnim reformi koje Hrvatska mora provest u cilju postizanja održivog gospodarskog rasta u dugom roku.

***Ključne riječi:** Republika Hrvatska, demografija, tržište rada, javni dug, liberalizam i intervencionizam,*

SUMMARY:

From the day she became independent to today Croatia undergone through a lot of changes. From war for independence, to transition from socialism to capitalism, to financial crisis in 2008., and joining the EU, that path was followed with a lot of problems. Large public debt, high unemployment rate, low employment rate, fast process of population ageing and population decline, are just some of them. But Croatia ain't the only country that has these problems, and by some other country' example it's obvious they can be dealt with, or at least reduce the negative effect they have on their economy. France and Sweden are leading successful population politics, and by latest data they are closer and closer to reaching fertility rate needed for generation renewal. On the contrary, Ireland and Iceland were ,along with the US, countries that felt the impact of financial crisis in 2008. the most. At one point of time both countries had bigger public debt than their GDP, and unemployment rate bigger than 15 per cent. Still they managed to successfully restructure banking sector, reduce unemployment (currently moving towards minimal unemployment rate), increase export, and they are growing at an unbelievable pace. In the 70s and 80s, standard of living in Croatia, Ireland and Iceland, didn't drastically differ, which is an even bigger indicator or pro free market reforms that Croatia needs to apply in order to assure sustainable growth in the long term.

Key words: Republic of Croatia, demography, labour market, public debt, liberalism and interventionism